

USKONTOKASVATUS OSAKSI VIHERKODON PÄIVÄKODIN ARKEA

Kaarina Vähätalo

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Länsi, Pori

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonian

(diakoni) virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Vähätalo, Kaarina. Uskontokasvatus osaksi Viherkodon päiväkodin arkea.
Diak Länsi, Pori, kevät 2012, 86 s., 2 liitettä

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonian (diakoni) virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön lähtökohtana oli oma henkilökohtainen kiinnostus päiväkodin uskontokasvatusta kohtaan. Lakiin ja valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvaa uskontokasvatusta pitäisi toteuttaa monipuolisemmin. Viherkodon päiväkodin lastentarhanopettajien haastatteluissa ilmeni, että uskontokasvatus koetaan haasteelliseksi aiheen arkaluonteisuuden ja päiväkodin monikulttuurisuuden vuoksi. Tämä käy ilmi myös muista päiväkotien uskontokasvatuksesta tehdyistä tutkimuksista.

Tällä opinnäytetyölläni pyrittiin tukemaan ja helpottamaan Viherkodon päiväkodin työntekijöitä uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Työ on produktio, joka sisältää raportin ja uskontokasvatusmateriaalin.

Materiaaliosuuteen koottiin kirkkovuoden keskeisimpiä juhlia merkityksineen. Esimerkein esitettiin, miten lasten kanssa voi käsitellä mm. aihealueeltaan hankalaksi koettua pyhäinpäivää ja pääsiäistä. Myös lähikirkon tarjoamia mahdollisuuksia esitettiin niin uskontokasvatuksen kuin muidenkin kasvatuksellisten orientaatioiden näkökulmasta. Monikulttuurisuusosiossa painotettiin eri kulttuureihin tutustumisen tärkeyttä ja dialogisuuden merkitystä. Materiaali hankittiin Liedon ja Tarvasjoen seurakunnista lastenohjaajia konsultoimalla sekä uskontokasvatusseminaareista. Kirjallisuuden esimerkit sovellettiin päiväkotitöimintään sopiviksi.

Viherkodon kasvattajat arvioivat selkeän ja monipuolisen materiaalin antavan hyvän työvälineen päiväkodin uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Erityisesti kiiteltiin sitä, että produktio oli suunniteltu juuri Viherkodon tarpeita ajatellen.

Asiasanat: uskontokasvatus, uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, lapsen uskonnollinen kehitys

ABSTRACT

Vähätalo, Kaarina. Religious Education in Everyday life in Viherkoto Day Care Centre.

86 p., 2 appendices. Language: Finnish. Pori, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

The starting point for this thesis was own personal interest towards religious education in day care centres. Religious education required by law and the national early childhood education plan should be implemented more diversely. The interviews of kindergarten teachers at Viherkoto Day Care Centre suggested religious education was found challenging due to the sensitivity of the topic and the multicultural backgrounds of the children. Several other studies on religious education in day care centres corroborate the view. This thesis aims at supporting and helping the workers at Viherkoto Day Care Centre to carry out religious education. The thesis comprises a theoretical discussion and material for religious education.

The material includes the most important events of the ecclesiastical year and what the significance of these events are. There are examples of how to discuss with the children the challenging topics of Allhallows and Easter. The possibilities offered by the local church to give religious and other forms of education are also presented. The section on multiculturalism emphasizes the importance of learning about other cultures and the significance of intercultural dialogue. The material was acquired from seminary on religious education and by consulting the kindergarten workers from the parishes of Lieto and Tarvasjoki. The examples offered by the literature were adapted for day care work.

The kindergarten teachers at Viherkoto regarded the material as clear, diverse and helpful for the implementation of their religious education. Special credit was given to the fact that the material was specifically designed for the needs of Viherkoto.

Keywords: religious education, religious orientation, child's religious development

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	
2. PÄIVÄKODIN USKONTOKASVATUS	7
2.1 Päivähoidolle määrätyt lait ja tavoitteet	7
2.2 Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio	8
2.3 Uskontokasvatuksen kokonaisvaltaisuus	10
2.4 Lapsen uskonnollinen kehitys	13
2.5 Uskontokasvatuksen kokonaisvaltaisuus	15
3. USKONTOKASVATUKSEN HAASTEET	18
3.1 Yhteiskunnallinen muutos	18
3.2 Varhaiskasvattajien pätevyys/sitoutuminen	19
3.3 Seurakunnan rooli uskontokasvatuksen tarjoajana	21
3.4 Monikulttuurisuus päiväkodissa	22
4. VIHHERKODON USKONTOKASVATUS	25
4.1 Produktion tarkoitus ja tavoitteet	25
4.2 Asiakasanalyysi	27
4.3 Prosessin kulku	27
5. POHDINTA	31
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	33
LÄHTEET	35
LIITTEET	39

1. JOHDANTO

Sosiaalikasvattajakoulutuksessa tein lopputyöni ympäristökasvatuspainotteisista päiväkodeista. Liedossa sijaitseva Järvikodon päiväkodin, jossa työskentelin, sai sittemmin joidenkin vuosien kuluttua kansainvälisen kasvatusalan ympäristömerkin, Vihreän lipun. Ympäristökasvatusideologian juurruttamisen onnistuminen osaksi päiväkodin arkea kannustaa minua taas uskomaan toisenkin mielestäni erittäin tärkeän asian esille nostamiseen päiväkodissa. Tällä kertaa aiheena on uskontokasvatus ja kohteena lietolainen Viherkodon päiväkodin.

Päiväkodin uskontokasvatus on aihe, jonka näkyvyyttä olen pitkään tarkkaillut ja pohditsellut työskenneltyäni useissa päiväkodeissa. Uskontokasvatus näkyy päiväkotien toiminnassa pääsääntöisesti vain suuremmissa kirkkovuoden juhlissa, jouluna ja pääsiäisenä.

Päivähoidon varhaiskasvatuksen ohjauksen välineet, valtakunnalliset ja kunnalliset varhaiskasvatusasiakirjat, pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, valtakunnalliseen päivähoidon kasvatuskomitean mietintöön sekä päivähoitolakiin (Kangasmaa ym. 2008, 36; Hilska ym. 2005, 21). Laki ja kasvatustavoitteet oikeuttavat ja velvoittavat antamaan uskontokasvatusta.

Laillisuusnäkökulmasta huolimatta uskontokasvatus koetaan kasvattajien keskuudessa usein vaikeana, arkaluontoisena, herkkänä ja vieraanakin aiheena, jolloin se mieluummin jätetään toteuttamatta tai annetaan seurakunnan työntekijöiden vastuulle. Tekemättömyyden ja karsimisen kulttuuri on syventynyt entisestään uskontojen ja katsomusten lisääntyessä päivähoidossa. Tämä ilmenee mm. Lamminmäki-Vartian pro gradu -tutkimuksessa, jossa tutkittiin helsinkiläisen päiväkodin kasvattajien uskontoon ja uskontokasvatukseen liittyviä puhetapoja. Tutkimusryhmässä oli havaittavissa erittäin paljon uskontokasvatusta vähättelevää ja kiinnostamattomuutta ilmentävää puhetapaa. (Lamminmäki-Vartia, 2010, 88 - 111).

Edellä mainittu ilmiö on havaittavissa myös lietolaisessa Viherkodon päiväkodissa. Kartoittaakseni asiaa perusteellisemmin ja herättääkseni aiheesta keskustelua lähetin Viherkodon seitsemälle lastentarhanopettajalle kyselyn päiväkodin uskontokasvatuksesta. Vastauksen sain neljältä haastateltavalta. Niissä oli selkeästi havaittavissa aihealueen haasteet ja ongelmakohdat.

Opinnäyteyöni tavoitteena on helpottaa uskontokasvatuksen sisällyttämistä luontevaksi osaksi lietolaisen Viherkodon päiväkodin arkea. Tarkoitukseni on rohkaista varhaiskasvattajia toteuttamaan uskontokasvatusta entistä useammin ja monipuolisemmin. Ihanteellista olisi saada uskontokasvatus osaksi päivähoidon arkea läpäisyperiaatetta noudattaen. Tällä lähestymistavalla luotaisiin turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri lapsen spontaaneille uskonasioihin liittyville kysymyksille ja ihmetyksen aiheille.

Konkreettisena menetelmänä, haluan tarjota Viherkodon varhaiskasvattajille uskontokasvatusmateriaalia, jota voi hyödyntää suunniteltaessa uskontokasvatuksellista toimintaa 3-6 -vuotiaiden ryhmissä. Materiaaliosuudesta löytyy ideoita ja menetelmiä käytettäväksi erilaisiin uskontokasvatuksellisiin toimintatuokioihin.

Uskonto on osa kulttuuria. Toisen maan kulttuuriin tutustuminen on rikkautta. Uskontodialogi mahdollistuu, kun kaikki tuntevat oman perustansa. Päiväkodissa voidaan luontevasti juurruttaa lasten kykyä elää rinnakkain erilaisten elämänmuotojen ja maailmankatso- musten välillä. Tällaisessa tilanteessa voidaan oppia sekä omasta että toisen uskonnosta. Kristinuskon tarjoaa yhden mahdollisuuden rakentaa uskonnollista identiteettiä, josta käsin voi tutustua joihinkin muuta uskontokuntaa edustavaan.

Uskonto on osa kokonaisvaltaista kasvatusta. Se koskettaa niin suomalaislasta kuin maa- hanmuuttajalastakin monin eri tavoin, sillä kulttuuri, arvot ja kaikenlainen hyvinvointi ovat osa sitä. Lapsen leikeistä ja pohdinnoista nousee erilaisia aiheita, joita ammattitaitoinen, valpas ja sensitiivinen kasvattaja voi lähteä käsittelemään laajemmin eri menetelmiä hyväksikäyttäen. Varhaiskasvattaja voi tukea lapsen luontaista herkkyyttä ja kiinnostusta olemassaolon suurista kysymyksistä kohdattaessa. Uskonnosta tulisi puhua avoimesti ja päiväkodin uskontokasvatuksen lähtökohdat ja periaatteet pitäisi selvittää. Erityisesti tulee muistaa, että lapsella on oikeus saada asianmukaista laadukasta uskontokasvatusta.

2. PÄIVÄKODIN USKONTOKASVATUS

2.1 Lapsen uskonnollinen kehitys

Ihmisen jumalakäsitys muodostuu hänen elämänsä niistä osuuksista, jotka liittyvät Jumalaan. Tiedollisen aineksen lisäksi käsitys muodostuu myös ihmisen tunteista ja kokemuksista. Jokaisen ihmisen jumalakäsitys on näin ollen persoonallinen ja ainutlaatuinen. Lapsi mieltää jumalasuhteensa läheisten ihmissuhteidensa kautta. Jos lapsen vanhemmat ovat ankaria, myös lapsen käsitys Jumalasta on ankara. Hän kokee Jumalan armahtavaksi, kun hän voi elää rakastavassa ympäristössä. (Tamm 2002, 29.)

On mahdotonta tutkia aivan pienten lasten (1,5- 3 v.) käsitystä Jumalasta, sillä heidän ajattelunsa ei ole vielä kovin kehittynyt. Asia on tämän ikäiselle kovin abstrakti. Lapsella saat-
taa silti olla kokemuksia Jumalasta. Pienenä saadut kokemukset ovat niin hyvässä kuin pahassakin merkityksellisiä hänen myöhemmälle kehitykselleen. (Tamm 2002, 29.)

Lapsen uskonnollinen ymmärrys, kuten myös muukin ajattelu, on hyvin konkreettista 3 -7 -vuotiaiden keskuudessa. Tämänikäinen lapsi mieltää Jumalan helposti pilvellä istuvaksi mieheksi, sillä abstraktien käsitteiden ymmärtäminen on edelleen hankalaa. Uskontokasvatuksen aloittamisiasta ollaan yleensä kahta eri mieltä. Toisten mielestä lapsi ei vielä näin varhaisessa vaiheessa voi ymmärtää uskonasioita, mutta pystyy silti tuntemaan syyllisyyttä ymmärtämättömyydestään. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi menettää kiinnostuksensa koko asiaan. Toinen näkökulma asiasta on, että lapselle voi muodostua syväkin ymmärrys uskonnollisista asioista. Liiallinen järjeistäminen saattaa olla aikuisten ongelmana, jolloin syvä ymmärrys ei mahdollistu. Pelkälle tunnetasolle jäävä uskonnollinen kehitys saattaa lapsen osalla johtaa siihen, että uskonnollista kasvua ei tapahdu, koska asiasisältöä ei ymmärretä. Tähän auttaa elämyksellinen toiminta henkilökohtaisiin oivalluksiin yhdistettynä. (Luukkonen 1997, 44 – 45.)

Kuten muukin kehitys, myös uskonnollinen kehitys, tapahtuu vuorovaikutuksessa, omalla persoonallisella tavalla. Käyttämällä yksinkertaisia käsitteitä aikuinen voi tukea kyseessä olevaa kehitystä käyttämällä yksinkertaisia termejä lisäten vähitellen vaikeampaa sanastoa. Pääasia on, että lapselle muodostuu käsitys turvallisesta Jumalasta ja Hänen rakkaudestaan.

Aikuisen aito välittäminen ja hyväksyntä ovat edellytyksiä sille, että lapsi ymmärtää Jumalan rakkauden itseään kohtaan. Minäkuvan, ihmiskuvan ja jumalakuvan muodostuminen ovat toisiinsa liittyviä asioita. (Luukkonen 1997, 45 – 46.)

Uskonnon tyrkyttämisen vastakohta on lapsen spiritualiteetin tukeminen uskontokasvatuksen avulla. Tukemalla hengellisyyttä mahdollistetaan lapsen oman mielikuvituksen käyttö ja kannustetaan tutkimaan elämän ihmeitä. Keskeisimmiksi kysymyksiksi nousevat: kuka minä olen, mihin kuulun ja onko elämälläni tarkoitusta. Näitä kysymyksiä käsitellessään lapsi saa Piaget'n mukaan aineksia jumalakuvansa muodostamiseen. Onnistuneella uskontokasvatuksella lapsi saa hyvät mahdollisuudet uskonnollisen identiteettinsä vahvistamiseen. (Lehtimäki & Vilen 2001, 17 – 18; Tamm 2002, 42 – 43.)

2.2 Uskontokasvatuksen määrittely

Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksessa käytetään kolmea eri termiä, joiden sisältöä ei ole helppo erottaa toisistaan. Näitä ovat *uskontokasvatus* eli uskonnollinen kasvatus, *kristillinen kasvatus* sekä *kasteopetuskasvatus*. Uskontokasvatus määritellään yhteiskunnalliseksi uskonnon opetuksiksi, ja se on osa varhaiskasvatusta. Kristillinen kasvatus ja kasteikasvatus kuuluvat tunnustukselliseen kristinuskon kasvatukseen ja ovat termeinä joissakin tapauksissa toistensa synonyymejä. Kristillinen kasvatus perustuu kristinuskon perusteisiin. Kastekasvatus ja sen osana kasteopetus painottavat sitä, että kasvatuksen kristillisenä lähtökohtana on Jeesuksen kastekäsky. Perhe ja seurakunta antavat kristillistä kasvatusta ja kasteopetusta. (Petäjä 2008, 122.)

Uskontokasvatuksella tarkoitetaan uskontoon liittyvän kulttuurin välittämistä sukupolvelta toiselle. Se on tarkoituksellista ja tavoitteellista toimintaa eikä se ole ainoastaan kasvatusta uskontoon vaan myös kasvattamista uskonnon avulla. Yhteisöllinen eli sosiaalinen puoli kuuluu aina uskontoon. Yhteiskunnallinen uskontokasvatus voi olla uskonnollisista tunnustuksista tai tunnustuksettomuudesta nousevaa opetusta. (Tamminen, Vermasniemi, Niemi, Kontula 1987, 10–11.) Päiväkotiemme kasvatus edustaa tunnuksetonta yhteiskunnallista uskontokasvatusta.

Yhteiskunnallisen uskontokasvatuksen tavoite on määritelty jokaisen kasvatusinstituution omista lähtökohdista käsin. Kirkolla ei ole oikeutta valvoa yhteiskunnan antamaa uskontokasvatusta. Se voi kuitenkin esittää toivomuksia ja tukea uskontokasvatustoimintaa esim. järjestämällä uskonnollisia tuokioita päiväkodissa. Uskontokasvatuksessa voidaan vakaumuksen syntyymiseen ja kirkon perinteiden sisäistämiseen antaa virikkeitä. Sillä ei pyritä kuitenkaan uskon syntyymiseen tai hoitamiseen kuten kirkon piirissä. (Seppälä 1988, 15 – 22.)

Päiväkodin uskontokasvatus tarjoaa lapselle mahdollisuuden hahmottaa kristillistä ihmiskäsitystä monelta kannalta. Keskeisintä on, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, mikä tekee hänestä arvokkaan ja pyhän. Ihminen on myös luotu elämään suhteessa luojaansa ja lähimmäisiinsä. Lapselle voidaan selkeyttää ja hahmottaa uskontokasvatuksen avulla hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän ymmärtämistä. Tällaiset pohdinnat tukevat hänen omatuntonsa kehittymistä. (Kangasmaa ym. 2008, 39.)

Uskontokasvatuksen määrittelemisessä löytyy päiväkotikohtaisia eroja. Joissakin päiväkodeissa eettinen orientaatio ja uskonnollis-katsomuksellisen orientaatio määritellään erikseen valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti, toisten päiväkotien vasuissa nämä kaksi aluetta on yhdistetty. Uskonnollinen ja eettinen kasvatus kietoutuvatkin osittain yhteen, sillä niissä molemmissa käsitellään arvokysymyksiä. Suvaitsevaisuus, kohtuullisuus, oikeudenmukaisuus, tasapuolisuus, rohkeus ja hyväntahtoisuus ovat tavoiteltavia hyveitä, katsotaan niitä sitten eettisyyden tai uskonnollisuuden näkökulmista. (Kalliala 2001, 164).

Eettisellä kasvatuksella on silti muitakin lähtökohtia kuin kristinusko, vaikka Suomessa kristinuskon vaikutus eettiseen kasvatukseen ja näkemyksiin on merkillepantavaa. Vastavasti myös uskontokasvatukseen kuuluu eettisen kasvatuksen lisäksi muita sisältöjä. Uskonnonvapauden periaatteen huomioiminen ja toteuttaminen on yksi uskontokasvatuksen tavoitteista. Tämä näkyy sekä uskontokasvatuksen sisältöjen käsittelyssä että kasvatuskumppanuudessa lasten vanhempien kanssa. (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 14–15.)

Miia Hakalan pro gradu- tutkielmassa (2001, 9) viitataan tutkimukseen, jossa on kartoitettu eettisen ja uskonnollisen kasvatuksen toteutumista päiväkodin lastentarhanopettajien arvi-

oimana. Opinnäytetyötäni palveleekin mielestäni hyvin lastentarhanopettajien määritelmä uskonnollisesta kasvatuksesta:

Uskonnollisen kasvatuksen tulee olla perheen vakaumusta tukevaa ja lapsen elämänkatsomusta rakentavaa kasvatusta. Sen tulee välittää turvallisuutta ja läheisyyttä lapsille sekä antaa vastauksia lasten esittämiin kysymyksiin. Uskonnollisessa kasvatuksessa välittyy suurempiin kirkkopyhiin liittyvä perinteinen uskonnollinen sanoma. Lapsen tulisi oppia uskonnollisen kasvatuksen kautta suvaitsevuutta, kunnioitusta ja rakkautta toisia ihmisiä ja luontoa kohtaan.

Yhteiskunta tarvitsee uskontokasvatusta eettisten arvojen ja moraalin ylläpitämiseen sekä sietokyvyn opettamiseen uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta kohtaan. Uskontokasvatuksella on nähty olevan tärkeä rooli osana päiväkotien ja koulujen arvokasvatusta. Avoin elämänasenne on uskonnollisen kasvatuksen tavoitteena. Uskontokasvatuksella on merkittävä rooli, kun halutaan luoda eri uskovien välille ymmärrystä. (Komulainen 2008, 33.)

2.3 Päivähoidolle säädetyt lait ja tavoitteet uskontokasvatuksesta

YK:n lapsenoikeuksien sopimuksessa artiklassa 4. sanotaan sopimusvaltioiden kunnioittavan lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.

Lapsen oikeudet luo varhaiskasvatukselle neljä yleisperiaatetta:

1. syrjintäkiellon ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimuksen
2. lapsen edun
3. lapsen oikeuden elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen
4. lapsen mielipiteen huomioon ottamiseen.

Päivähoidon kasvatuskomiteamietinnössä (1980) on esitetty uskontokasvatukselle seuraavanlaisia tavoitteita: ”*Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä, ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä.*” Suomalaiseen kulttuuriperintöön liittyvät keskeisesti joulu ja pääsiäinen, joita vietetään erityisesti myös päiväkodissa. Tällöin lapset voivat osallistua monenlaisiin tapoihin ja tutustua juhlapyhien merkitykseen ja sisältöön. Lapsen ympäristöön kuuluu monia kristilliseen uskoon liittyviä asioita. Kristinuskon keskeisiin sisältöihin tutustuttaminen kuuluu myös päivähoidon tehtäviin. Uskon-

nolliseen vakaumukseen ohjaaminen on kuitenkin kodin asia. Ympäristön tapahtumat voivat herättää lapsen uteliaisuuden ja antaa näin ollen aiheita ryhmässä käytäville keskusteluille. Lapsi saattaa olla perheensä mukana erilaisissa kirkollisissa tapahtumissa, kuten kastetilaisuudessa, konfirmaatiossa, häissä tai hautajaisissa. Siksi kasvattajilla tulee olla asianmukaista tietoa välitettäväksi lapselle.

Kulttuuriperinteellä tarkoitetaan mm. kirkkorakennuksia. Kirkkorakennukset, kirkkotaide ja seurakunnan työntekijät ovat aiheita, joihin lasta voi tutustuttaa. (Eskelinen 1983, 6.)

Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin.

Vanhempien antamat elämänskatsomukselliset puitteet lapsi saa tai ainakin pitäisi saada vanhemmiltaan. Päivähoito on tukemassa asiaa omalta osaltaan. Kunnioittavan suhtautumistavan oppiminen uskonnollisiin ja muihin vakaumuksiin on erittäin tärkeää. Päiväkodin rooli on tarjota ensimmäinen malli yhteiskunnallisesta yhteisöstä, joka tarjoaa foorumin, jossa kaikki ovat hyväksyttäviä jäseniä. Lapsen katsomustavasta riippumatta kasvattajan tulee suhtautua arvostavasti lapsen uskonnollisiin kysymyksiin ja kodin vakaumukseen.

Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä.

Kuulemiensa ja havainnoimiensa asioiden johdosta lapsella syntyy uskonnollisia kysymyksiä esimerkiksi taivaasta, kuolemasta ja elämän tarkoituksesta. Kasvattajan tärkeä tehtävä on vastata näihin kysymyksiin lapsen ikätaso huomioon ottaen. On tärkeää, että kasvattajalla ja vanhemmillä on samansuuntainen linja vastatessaan lapsen kysymyksiin.

Hiljentyminen on yksi uskonnollisen kasvatuksen osa-alueista. Päiväkotia on tunnetusti kovin hektinen paikka pienelle lapselle. Siksi hiljentymiseen opettelu eri menetelmiä hyväksi käyttäen on erittäin tärkeää. (Eskelinen 1983, 7-8.)

Kasvatuskomitean mietinnössä uskontokasvatusta tarkastellaan siis osittain sosiaalisesta ympäristöstä, osittain lapsesta ja hänen tarpeistaan käsin. Uskonnollisen kasvatuksen tavoitteet on muotoiltu niin väljästi, että sen toteuttaminen on riippumaton kasvattajan omasta elämänskatsomuksellisesta vakaumuksesta. Mietinnössä ei ole annettu uskontokasvatuksen toteuttamiseen sisällöllisiä tai menetelmällisiä ohjeita. (Kallioniemi 2008, 12 - 13.)

Päivähoitolaissa sanotaan seuraavasti:

Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Päivähoitolaki 304/83, 2§.)

Päivähoidon uskontokasvatuksen keskeiset elementit on luettavissa kyseisestä laista. Tässä ei kuitenkaan saada yksityiskohtaista selvyttä siitä, mitä päivähoidon uskonnollisella kasvatuksella oikein tarkoitetaan. Edellä mainitun lakitekstin pohjana on ollut kasvatuskomitean mietintö.

YK:n lasten oikeuksien komitea otti kesäkuussa 2011 kantaa Suomen varhaiskasvatusjärjestelmän puutteisiin. Komitea on huolissaan ammattitaitoisen henkilöstön pulasta varhaiskasvatuksessa sekä lapsiryhmien liian suuresta koosta ja varhaiskasvatuksen toiminnan laadusta. Nyt opetusministeriö onkin uudistamassa koko päivähoitolakia, johon ollaan sisällyttämässä uutta varhaiskasvatuslakia. Nykyinen päivähoitolaki on vuodelta 1973, joskin siihen on tehty vuosien saatossa joitakin lisäyksiä ja tarkennuksia. Lainsäädännön uudistamisen yhteydessä päivähoidon sisällöllistä ohjausta selkiytetään ja vasun perusteet määritellään tarkemmin. Tavoitepykälä kirjoitetaan nykyistä yksilöidymmin lapsesta käsin. Laki on valmisteilla, mutta sen odotetaan saavan lainvoimansa vielä tämän hallituskauden aikana. (STM 2009, 30 i.a)

Voimassaolevassa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan:

Kulttuurista katsomuskasvatusta opetetaan kaikille lapsille yhteisenä. Kulttuurisen katsomuskasvatuksen tavoitteena on katsomuksellisen ajattelun kehittyminen. Tähän liittyy lapsen kuulluksi tuleminen katsomuksellisissa elämänskysymyksissä, mahdollisuus kartuttaa katsomuksellista yleissivistystä tutustumalla oman katsomuksen ja muiden lapsiryhmässä edustettuina olevien uskontojen ja vakaumusten tapoihin sekä mahdollisuuden oppia tuntemaan ja arvostamaan oman kotiseudun kulttuuri- ja luontoperintöä.

Uskontokasvatuksen tavoitteena puolestaan on mahdollisuus kohdata uskontoon liittyviä asioita ja tutustua uskonnollisiin juhliin sekä siihen, miten ja miksi niitä vietetään. Tavoitteena on myös antaa mahdollisuus tutustua oman uskonnon keskeisiin sisältöihin. (EOS 2010, 14–15.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2005) arvopohja määrittelee ensisijaiseksi tavoitteeksi edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kasvua sekä ohjata häntä kokonais-

valtaiseen kasvuun niin, että hän tulee nähdynksi ja kuulluksi arvokkaana yksilönä. Ihminen on sekä fyysinen, psyykinen, henkinen että hengellinen olento pienestä pitäen. Koska ihminen on hengellinen, hänellä on oikeus kasvaa myös hengellisellä ulottuvuudella. Tätä kasvua voidaan tukea mielekkäällä, kokonaisvaltaisella tavalla, uskontoilmiötä käsittelemällä. (VASU 2005,12.)

Vasun tavoitteet on jaettu kuuteen eri kasvatuksen sisältö-alueeseen eli orientaatioon. Nämä ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatiosta puhutaan silloin, kun hankitaan ja luodaan sellaisia välineitä, joiden avulla lapsi voi rauhallisesti ja vähitellen tutustua aiheeseen ja rakentaa oppimiensa tietojen ja taitojen avulla näkemystään maailmasta. (Kangasmaa ym. 2008, 15.)

Eri orientaatioiden aiheet, ilmiöt ja sisällöt liitetään lasten lähiympäristöön, arkeen ja konkreettisiin kokemuksiin niin, että lapset voivat tehdä asioista havaintoja ja muodostaa omia käsityksiään. Orientaatiot muodostavat varhaiskasvatuksesta vastaavalle henkilökunnalle kehyksen siitä, millaisia kokemuksia, tilanteita ja ympäristöjä aikuisten tulee etsiä, muokata ja tarjota lasten ja lapsiryhmien toimintaa ja oppimista varten. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.)

2.4 Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Uskonnonvapauslain uudistuksen myötä, jokaisella on ollut oikeus jäädä uskonnollisten instituutioiden ulkopuolelle mutta myös oikeus oman vakaumuksensa mukaisesti mahdollisuus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa. Kun vanhemmilla on mahdollisuus järjestää lapselleen vakaumuksensa mukaista uskonnollista kasvatusta, lapsen uskonnonvapaus toteutuu myönteisesti. (Kalliala 2001, 170.)

Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio on varhaiskasvatussuunnitelmassa muiden orientaatio-alueiden kanssa tasavertaisena. Siinä ei anneta opetettavien asioiden luetteloa, vaan orientaatiosta käsin lapselle suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa, jossa näkökulma otetaan huomioon. Vasukeskusteluissa vanhempien kanssa otetaan huomioon yksilökohtaiset toiveet. (Halme 2010, 8.)

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ytimen muodostavat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen sekä tapoihin ja käytäntöihin perehdytään. Lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljaisuuteen ja ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista kunnioitetaan, tuetaan ja vahvistetaan. Lapsia lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomusten tapoihin tutustutaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa sovitaan vanhempien kanssa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation lapsikohtaisesta sisällöstä. (Vasu 2005, 29.)

Orientaatio sisältää siis useita eri osa-alueita. Tutustutaan oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen, tapoihin ja käytäntöihin. Lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljaisuuteen, ihmettelyyn, kyselemiseen sekä pohdintaan. Tällä pyritään siihen, että lapsen oma uskonnollinen identiteetti saa valmiuksia ja mahdollisuuksia rakentua. Uskonnon vaikutus minuuteen on erittäin merkityksellistä. Tätä kautta myös lapsen rooli arvo- ja katsomusjärjestelmässä rakentuu. Lapselle on luonnollista tutkia, kokeilla ja ihmetellä sekä sisäistää asioita leikin ja mielikuvituksen kautta. Uskonnolliset asiat ja ilmiöt hänen tulee voida kohdata kaikilla aisteillaan ja monipuolisen toiminnan kautta. (Kallioniemi 2008, 16; Hiltunen 2008,69.)

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaatioon liittyy myös spiritualiteettikasvatuksellinen näkökulma. Sillä tarkoitetaan muun muassa lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen tulee lähteä lapsen omista kysymyksistä. Perinteistä ajattelua, jossa uskonto tuodaan lapselle hänen ulkopuoleltaan, tulee kääntää niin päin, että uskonto varjelee meitä, omaa elämäämme. Uskonnon teorian kautta ymmärrämme sen, miksi ihminen voi olla oma itsensä. Spiritualiteettikasvatuksessa korostetaan intuition ja hiljaisen tiedon mahdollisuuksia. Lasta autetaan löytämään itsestään ja elämästään spirituaalinen herkkyyks, jossa korostetaan hänen persoonallisia kokemuksiaan. Hiljaisuuden tutkiminen, itseensä keskittyminen ja tässä hetkessä tietoisena oleminen ovat uskontokasvatuksen tehtäviä spiritualiteettikasvatuksessa. (Halme 2010,31; Kallioniemi 2008, 17.)

Uskontokasvatus sisältää runsaasti symboliikkaa ja perinteitä, joiden kautta lapsi pystyy ymmärtämään suomalaista kulttuuria, tapoja, kieltä, kielikuvia, nimistöä ja juhlaperinteitä.

Lapsia puhuttelevat yleensä myös uskonnolliset kertomukset, sillä kerronnan avulla heidän sisäinen maailmansa avautuu, jolloin heillä on mahdollisuus ymmärtää oman elämänsä hengellistä ulottuvuutta.

Lapsi tarvitsee hengellisyyden oivaltamisessa aikuisen apua. Uudet uskontopedagogiset menetelmät antavat lapselle mahdollisuuden käsitellä uskonnollisia asioita. Tällaisia menetelmiä ovat mm. Godly Play -menetelmä, lattiakuvat ja viiden aistin pedagogiikka. Näissä menetelmissä selittäminen ja opettaminen jätetään vähemmälle, koska uskon ja Jumalan määrittelyyn eivät sanamme kuitenkaan riitä. Menetelmässä luotetaan lasten luontaiseen intuitioon uskon asioissa, kertomuksissa ja vertauksissa. Menetelmiä voidaan hyödyntää hyvin myös lapsiryhmässä, jossa on edustettuna eri uskontokuntia tai katsomuksia.

Tähän kasvatuksen osa-alueeseen liittyy myös eri uskontojen ja katsomusten tapoihin tutustuminen, joita lapsen lähipiirissä on löydettävissä. Vieraisiin uskontoihin ja katsomuksiin tutustuminen on äärettömän tärkeää jo varhaislapsuudessa, sillä positiiviset kokemukset auttavat suvaitsevaisuuteen kasvamisessa. Lapsethan ovat uteliaita, avoimia ja ennakkoluulottomia uusia, erilaisia asioita kohtaan. Esimerkiksi perheiden erilaiset juhlatavat kiinnostavat lasta, ja näin saadaan syntymään luonnollista kokemusten vaihtoa kulttuurieroista. Usein päiväkodissa vanhemmat joutuvat miettimään, voiko lapsi osallistua toisen uskontokunnan juhlaan. Havaittavissa on kaksi eri koulukuntaa. Toiset ajattelevat, että osallistuminen juhlaan ei voi vahingoittaa lasta, sillä hänen omaa uskonnollista identiteettiään tuetaan kotona. Toinen voi taas ajatella niin, että ristiriitaisilta vaikutteilta pitää suojautua ja päiväkodin tulisi tukea lasta hänen identiteettinsä vahvistamisessa. Vastuu asiasta on vanhemmilla. Vasun tavoitteissa kuitenkin lähdetään siitä, että lapsen olisi hyvä tuntea elinpiirissään olevien uskontojen ja katsomusten kulttuurieroja. (Mattila 2008, 67.)

Emotionaalisilla tekijöillä on merkittävä rooli pienten lasten uskontokasvatuksessa, ja siksi läheiset ja turvalliset suhteet ovat erityisen tärkeitä. Perinnettä välittävän kasvattajan antama mallin tulee olla sellainen, ettei lapselle jää asioista negatiivista mielikuvaa. Jokainen muistaa varmasti omasta lapsuudestaan tai nuoruudestaan henkilöitä, jotka ovat omalla suhtautumisellaan välittäneet esim. pessimististä suhtautumista johonkin asiaan. Vaikutus omaan suhtautumiseen asiassa on ollut vastaavanlainen.

2.5 Uskontokasvatuksen kokonaisvaltaisuus

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan ihminen on ominaisuuksiltaan fyysinen, psyykkinen, henkinen ja hengellinen. Lasse Halme tarkastelee kirjassaan Lapsen parhaaksi Varhaiskasvatussuunnitelmassa mainittua kokonaisvaltaisuusteemaa kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Siinä kuvataan mielenkiintoisesti Vasun sisällöllisiä orientaatioita suhteessa lapsen luontaisiin toimintatapoihin. Kaikkien eri ulottuvuuksien keskiössä vaikuttaa edellä mainittu hengellisyys ja ihmisenä olemisen peruskysymykset: Hengen maailmaan liittyvät eettisyyden ja omantunnon kysymykset, identiteetti, itsetunto, elämän arvot ja merkitys sekä pyhyiden ja äärettömyyden kysymykset.

Fyysinen, psyykkinen ja henkinen ulottuvuus saavat voimansa keskiössä vaikuttavasta hengellisyydestä ja mahdollistuvat vain tämän olemassaolon ansiosta. Fyysinen ulottuvuus (ruumis) käsittää liikunnan, urheilun, fyysisen ympäristön ja luonnontieteelliset asiat. Henkinen osa-alue (sydän) koostuu taiteesta, estetiikasta, vuorovaikutuksesta ja ihmissuhteista, kun taas psyykkiseen ulottuvuuteen (mieli/ymmärrys) katsotaan sisältyvän filosofia, maailmankatsomus, tieto ja yhteiskunnalliset asiat. (Halme 2010, 32 – 33.)

Martin Ubani lähestyy uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota avarasti teoksessa Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Tästä orientaatiosta hän erittelee keskeisimpiä sisältöalueita. Näitä ovat mm. traditio, jossa perehdytään oman uskonnon perinteisiin, tapoihin ja käytäntöihin, sekä kontemplaatio, jolla taas haetaan mahdollisuutta hiljaisuuteen, ihmettelyyn, kyselyyn ja pohdintaan. Spiritualiteetillä tarkoitetaan, että lapsella on kyky ja herkkyys, ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää. Sitä aikuisen tulee kunnioittaa, tukea sekä vahvistaa. Yleissivistys-sisällössä tutustutetaan lasta lähellä oleviin uskontoihin ja vakaumuksiin. Kasvatusyhteistyössä, toisin sanoen kasvatuskumppanuudessa, sovitaan lapsen vanhempien kanssa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation lapsikohtaisesta sisällöstä. (Ubani 2010, 41–42.)

Edellä esitetyt näkemykset valottavat mielestäni hienosti varhaiskasvatuksen uskontotöiden arvopohjan tärkeyttä sekä tuovat esille uskontokasvatuksen monipuolisia toteuttamismahdollisuuksia päiväkodissa.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation painoarvo pitäisi olla tasavertaisena muiden orientaatioalueiden rinnalla. Sen tulisi olla jopa muita orientaatio-alueita korostetummassa asemassa perustuen juuri edellä esittämiini teorioihin, joissa tuodaan selkeästi esille hengellisyyden tärkeä merkitys kokonaisvaltaisen kasvatuksen toteutumista ajatellen. Tästä huolimatta monissa päiväkodeissa kyseinen orientaatio on saanut aivan liian vähän painoarvoa. Velvoittava lakikaan ei pysty takaamaan sitä, että kaikki lapset saavat asianmukaista uskontokasvatusta päiväkodissa. Osa päivähoidon henkilökunnasta on vieläkin sitä mieltä, että uskontokasvatus ei edes kuulu päivähoitoon. Sopii vain toivoa, että uusi varhaiskasvatuslaki painottaa tätä orientaatio-aluetta ja tarjoaa myös selkeitä keinoja tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

3. PÄIVÄKODIN USKONTOKASVATUKSEN HAASTEET

3.1 Yhteiskunnallinen muutos

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut voimakkaasti viime vuosikymmenien aikana. Myös uskonnon ja uskonnollisuuden luonne on muuttunut yhteiskunnallisen murroksen myötä. Keskeisiä tunnuspiirteitä tämän päivän uskonnollisuudelle on kansainvälistyminen, eriytyminen, privatisoituminen, tunnuskuntien rajojen katoaminen ja tunteiden sekä kokemusten painottuminen. Uskontoihin ja katsomuksiin liittyvä kasvatus on viime vuosina yhteiskunnallisten muutosten vuoksi tullut erittäin tärkeäksi. Eri puolella Eurooppaa on keskusteltu mm. poliitikkojen, kasvatustieteilijöiden ja kansalaisten keskuudessa uskontokasvatuksen tavoitteista ja tehtävistä monikulttuurisessa, jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Sanoetaan, ettei uskonnosta ole aiemmin puhuttu yhtä suurella foorumilla kuin nyt. Keskustelua ovat kiihdyttäneet globalisaatio, kulttuurien moninaisuuden haasteet, rasismi ja terrorismipelko. Kulttuuriperinnön välittäminen tuleville sukupolville nähdään entistä tärkeämpänä. Uskonnolla on pitkä perinne ihmiskunnan historiassa, mutta myös sen merkityksen kieltäjiä on paljon. (Kallioniemi, Arto. Jyväskylän yliopisto i.a.)

Suomalaisille uskonto on kansan silmissä heikentynyt ja se on usein yksityisasia. Ihmiset eivät paljonkaan osallistu kirkon elämään eivätkä yhdy täysin oman kirkkonsa perussanoon. Kristillisyys näkyy kalenterissa ja kirkollisissa toimituksissa. Kouluissa ja päivähoitossa siitä tiedetään nykyään aina vaan entistä vähemmän. Perinteet ovat hiljalleen jäämässä taka-alalle. (Halme 2008, 27.)

Nuorten tiedot perheidensä ja sukujensa historiasta, juurista ja traditioista ovat tutkimusten mukaan vähäisiä. Tätä on ollut edesauttamassa muuttoliike maaseudulta kaupunkiin. Kodeissa ja kouluissa tapa- ja juhlakulttuuri on vähäisempää kuin aiemmin. Kirkko on ollut vuosisatoja luomassa ja ylläpitämässä suomalaista kulttuuria. Muuttuvassa yhteiskunnassa kirkolla on edelleen mahdollisuus välittää tätä kulttuuria seuraaville sukupolville. Monikulttuuristuva ja globalisoituva maailma vaatii kykyä käsitellä omaa uskonnollisuutta ja kykyä arvostaa erilaisia katsomussuuntia. (Kallioniemi, 2004, 54.)

Avoin elämänsenne on uskonnollisen kasvatuksen tavoitteena. Ihmisten välille pyritään rakentamaan siltoja, ei muureja. Uskontokasvatuksella on merkittävä rooli, kun halutaan luoda eri uskovien välille ymmärrystä. Tavoitteena on ystävyys ja yhdessä elämisen kyky, ei samanmielisyys. (Komulainen 2008, 33.)

3.2 Varhaiskasvattajien pätevyys ja sitoutuminen uskontokasvatukseen

Uskontokasvatuksen toteuttaminen kuuluu päivähoidon työntekijän laaja-alaiseen ja laakisääteiseen ammattikuvaan, eikä se saisi riippua kasvattajan omasta vakaumuksesta tai kiinnostuksesta. Kasvattajalla on velvollisuus antaa uskontokasvatusta ja lapsella on oikeus saada sitä. Kolmessa eri päiväkodissa työskenneltyäni, olen todennut Vasun uskonnolliskatsomuksellisen orientaation olevan kaikista heikoimmin toteutettu kuudesta kasvatuksen osa-alueesta. Näkemystäni tukevat myös useat aiheesta tehdyt tutkimukset, joihin olen opinnäytetyöni puitteissa tutustunut. Mm. Lamminmäki-Vartian pro gradu -työssä on mielenkiintoisesti tutkittu päivähoidon kasvattajien erilaisia puhetapoja uskontokasvatusaiheesta. Uskontokasvatuksen etäistävä ja uskontokasvatusta vähättelevä ja kiinnostamattomuutta ilmentävä puhetapa antavat melko selkeän kuvan uskontokasvatuksen arvostuksen tasosta päiväkodissa. (Lamminmäki-Vartia 2010, 75.) Tässä esimerkissä on kyseessä maa-hanmuuttajapäiväkodin. Lindholmin ja Mäkelän tutkimuspainotteisessa opinnäytetyössä saatiin samansuuntaisia tuloksia. (2011, 37;44.) Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio koettiin haasteelliseksi toteuttaa ja jäävän helposti muiden orientaatioiden varjoon. Tämä ongelma juontaa juurensa useammasta eri tekijästä, joita tarkastelen seuraavaksi.

Jos kasvattaja ei ole koulutuksessaan saanut valmiuksia uskontokasvatuksen opettamiseen, on hänen vaikea auttaa lasta ymmärtämään uskontokasvatuksen moninaisuutta tai uskonnollisten kysymysten herkkyyttä. Voidakseen toteuttaa uskontokasvatusta, kasvattajalla tulee olla selkiintynyt käsitys uskontokasvatuksen olemuksesta ja luonteesta. Uskontokasvatuksen määrittäminen saattaa tuottaa myös vaikeuksia, sillä uskontokasvatuksella on monta merkitystä arkikielessä. Yhteiskunnallinen ja kirkon antama uskontokasvatus on myös usein vaikea erottaa. (Kallioniemi 2001, 49–50.)

Päiväkodin kasvattajien eri koulutuksissa saamat valmiudet uskontokasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat melko vaihtelevia. Lastentarhanopettaja- koulutuksessa pereh-

dytään useisiin uskontokasvatuksen menetelmiin. Niiden sisäistäminen ja omaksuminen vaatii kuitenkin pitkäkestoista harjaantumista. Menetelmien tulokset näkyvät parhaiten työyhteisössä, josta saa kannustusta ja hyväksynnän asialle. (Kalliala 2001, 185.)

Helsingin yliopistossa uskontokasvatus ja eettinen kasvatus ovat nykyisin osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtäviin valmiuksia antavia ammatillisia opintoja. Useat lastentarhanopettajat ja sosiaalikasvattajat ovat suorittaneet esi- ja alkuopetuksen sivuaineopinnot, joihin on kuulunut katsomusaineiden didaktiikan kurssi. (Kallioniemi 2008, 22.)

Tutkimusten mukaan päivähoidon kasvattajat kokevat suurta epävarmuutta omasta roolistaan uskontokasvattajina. Tämä on havaittavissa mm. Marjatta Kallialan selvityksessä ”Sanoista tekoihin ja tekemättömyyteen”, artikkelissa ”Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus” (Salminen 2001.) Koulutuksessa saatu opetus uskonnollisiin asioihin koetaan hyvin vähäiseksi, ja lisäkoulutuksen tarve olisikin suuri. Ilman asianmukaista koulutusta ja tämän tiedonalan tuntemusta on vaikea toteuttaa uskontokasvattajan tehtävää. Tuen ja jatkuvan ajankohtaisen tiedon saaminen olisi välttämätöntä. Ammattitaidon ylläpitämisellä on tärkeä merkitys. (Mattila 2008, 63.)

Näkemykset koko uskontokasvatuksen merkityksestä ja tehtävästä herättävät kasvatushenkilöstössä erilaisia mielipiteitä. Aihe koetaan usein hankalaksi. (Kallioniemi 2008, 22.)

Uskontokasvatuksen sisällön opettaminen tapahtuu välittämällä traditioita. Oppimisprosessiin vaikuttavat mm. ympäristötekijät ja kasvattaja. Ulkoisten puitteiden tulisi olla miellyttäviä. Kasvattajan opetettavaan asiaan suhtautumisella on suuri merkitys, sillä asiaan sanotaan jäävän sen henkilön jälki, joka on tilanteessa auktoriteetti ja näin ollen myös malli. Varhaislapsuuden avainhenkilöillä on koko elämän ajan vaikutusta siihen, miten lapsi suhtautuu asioihin. Aikuiset, joilla on viha-rakkausside omaan uskontoon tai yleensä uskontoihin, tai jotka suhtautuvat välinpitämättömästi tai kielteisesti uskonnollisiin kysymyksiin, voivat tiedostamattaan omalla suhtautumisellaan tai piittaamattomuudellaan antaa lapselle uskonnosta negatiivisen kuvan. Myös se, että aikuinen ei ota kantaa tai yrittää vältellä uskonnon aihepiiriä, on kannanotto. Se kertoo hänen arvostuksestaan kyseistä asiaa kohtaan. (Holm 2005, 61–65.)

Päiväkodissa uskontokasvatus saatetaan helposti jättää sellaisen työntekijän vastuulle, joka on yksityiselämässäänkin sitoutunut asiaan. Tätä ei pidetä suositeltavana, sillä silloin uskontokasvatus ei voi muodostua osaksi päiväkodin arkea. (Saarinen 2002, 14.)

Uskontokasvatuksen intoon ja valmiuteen vaikuttavat kasvattajan omat, lapsuudessa saadut kokemukset, elämykset ja tavat. Uskonto-aihe koetaan hyvin henkilökohtaisena ja intiiminä asiana. Siitä puhuminenkin voi aiheuttaa työyhteisössä monenlaisia tunteita. Tulee lisäksi muistaa, että Vasuun perustuen hoitolasten vanhemmilla saattaa olla uskontokasvatukseen kohdistuvia odotuksia. (Komulainen 2008, 41.)

Päiväkodissa, jossa johtaja näkee uskontokasvatuksen osana ammatillisuutta, on työyhteisön helpompi toimia yhdessä lasten hyväksi. Tulee muistaa, että kysymys on todellakin ammatillisuudesta, ei kasvattajan oman uskon syvyydestä tai määrästä. Päiväkodin johtaja on vastuussa siitä, että toiminta tapahtuu valtakunnallisten säädösten mukaisesti. On tärkeää kartoittaa koko työyhteisön ja jokaisen työntekijän voimavarat, valmiudet ja motivaatiotaso. Henkilökunnan ajatusten ja kokemusten yhteinen aukipuhuminen on ehdoton edellytys uusien toimintatapojen ja linjausten vastaanottamiselle. Vasta keskustelun jälkeen on mahdollista luoda organisaatiolle arvot, jotka kestävät yhteisen ja avoimen tarkastelun. (Haapsalo - Hyvönen Tiina & Petäjä Heljä 2010, 31 - 33.)

3.3 Seurakunnan rooli uskontokasvatuksen tarjoajana

Päiväkodin kasvattajien epävarmuuden vuoksi uskontokasvatusvastuu annetaankin usein mieluusti seurakunnan työntekijöille. Järjestely ei kuitenkaan tue varhaiskasvatussuunnitelmaa, jossa uskontokasvatus pitäisi nähdä muuhun toimintaan integroituna. Laajasti uskontokasvatusaihetta tutkineiden mukaan lapselle on eduksi se, että hänelle tuttu kasvattaja toimii uskontokasvatuksen ensisijaisena toteuttajana. Tämä siksi, että päiväkodin työntekijä tuntee lapsiryhmän dynamiikkaa, lasten taustat, ajankohtaiset asiat ja pohdinnat. Henkilö, joka hoitaa ja kasvattaa lasta viikon jokaisena päivänä, pystyy luonnollisesti myös tulkitsemaan ja kuuntelemaan lasta paremmin kuin esimerkiksi päiväkodissa satunnaisesti käyvä seurakunnan työntekijä. (Mattila 2008, 63.)

Päivähoidon henkilökunnan on tärkeätä oivaltaa, ettei seurakunnan kuulu hoitaa uskontokasvatusta heidän puolestaan. Vasta kun varhaiskasvatussuunnitelma ja uskontokasvatuksen tavoitteet on päivähoidossa ymmärretty oikein, on helppo lähteä miettimään, miten seurakunta voisi tukea tätä päivähoidolle kuuluvaa tehtävää. Seurakunta edustaa kuitenkin vasussa yhtä päiväkodin yhteistyökumppania. (Haapsalo - Hyvönen & Petäjä 2010, 31–33.)

Seurakunnalta on esimerkiksi perinteisten kirkkovierailujen ja pääsiäisvaellusten lisäksi mahdollista saada tukea ja ideoita uskontokasvatuksen toteuttamiseksi päiväkodissa. Päiväkodin kasvattajalla on mahdollisuus pyytää myös konsultaatio-apua seurakunnan työntekijältä käsitellessään esimerkiksi kuolemaa lasten kanssa. Joissakin päiväkodeissa toimii seurakunnan oma mentori, joka tukee kasvattajia uskontokasvatusasioissa. Mentori on tavallaan päiväkotikummi, joka jakaa, siirtää tai välittää uskontokasvatuskokemuksia, -näkömystyksiä ja -osaamista varhaiskasvattajille vastavuoroisuuteen perustuen.

3.4 Monikulttuurisuus päiväkodissa

Suomessa on eletty pitkään monokulttuurisessa yhteiskunnassa, eikä meillä siksi ole pohdittu kovinkaan paljon monikulttuurisia uskontokasvatuksen malleja ja toteuttamiskeinoja. Monikulttuuristumiseen sisältyy erilaisten etnisten, kielellisten sekä uskonnollisten identiteettien kohtaaminen ja eläminen samassa tilassa. (Lamminmäki-Vartia, luento 16.4.2012). Se asettaa omat haasteensa perinteiselle uskontokasvatuksellemme Monikulttuurisuuden lisääntymisen myötä olemme alkaneet vähätellä, piilotella ja jopa hävittää kulttuuriimme kuuluneita perinteitä, jotta meidän olisi helpompi kohdata muiden uskontojen edustajia.

Monissa päiväkodeissa vallitsee kulttuuri, jossa tietyistä kasvatuksen sisältöalueista, esimerkiksi suomalaisista juhlaperinteistä, ollaan valmiita jättämään pois kaikki sellainen, johon maahanmuuttajien ei ajatella voivan tai olevan soveliasta osallistua erilaisen uskonnollisen taustansa vuoksi. Näin toimitaan varsinkin, kun kyseessä on muslimilapsi. (Kalliala 2005, 164.)

Kallialan (2001, 176) mukaan monikulttuurisuuteen vetoamista ja siihen liittyvää vaikeutta voidaan pitää tekosyynä, jolla kasvattajat yrittävät selittää uskontokasvatuksen vähyyttä tai oikeutta sen jättämistä pois toiminnasta. Tämä näkemys saa vahvistusta Hilskan tutkimuksesta,

sillä passiivisen perinteen kannattajien ryhmään kuuluvilla kasvattajilla ei ole motivaatiota etsiä uusia juhlanviettomuotoja eikä perinteitä säilyttäviä tai kehittäviä ratkaisuja. Motivaatio-vaikkeudet ja passiivisuus ovatkin yhteydessä kasvattajan omaan negatiiviseen ja torjuvaan uskontokasvatuksen asenteeseen. Nämä kasvattajat kuuluvat niihin kasvattajiin, joiden mielestä uskontokasvatus ei kuulu päiväkotiin. Heille itselle uskonto on vieras tai kielteinen asia. (Hilka 1995, 85; 2003, 123.)

Suomalaiseen kulttuuriperintöön tutustuminen on kuitenkin tärkeää maahanmuuttajataustaisellekin lapselle. Kahden kulttuurin jonkinasteinen omaksuminen on mielekkäämpää kuin tyytyminen täydelliseen eristäytymiseen tai sulautumiseen. (Kalliala 2001, 170.) Käsi-työs omista kulttuurisista, uskonnollisista tai katsomuksellisista juurista sekä tieto muista kulttuureista ja uskonnoista auttaa tulemaan tietoisemmaksi omista uskomuksista. (Lamminmäki -Vartia, luento 6.-7.9.2011).

Vierauden ja ulkopuolisuuden tunteet saattavat olla vähemmistökulttuurien edustajille raskaita, mutta ongelmaa ei ratkaista sillä, että valtakulttuurin edustajat riisuvat omasta kulttuuristaan kaikki suomalaisen kulttuurin liittyvät elementit. Kulttuurinen tyhjiö on jo ajatuksena absurdi eikä todennäköisesti vastaa yhdenkään maahanmuuttajan odotuksia tai toiveita. Maahanmuuttajille toivotaan hyvää ja halutaan olla kohteliaita, mutta liika varjeleneminen kääntyy ennen pitkää itseään vastaan. (Kalliala 2001, 170–171.)

Yleisestä oletuksesta poiketen onkin lukuisia esimerkkejä siitä, että maahanmuuttaja ei hämmenny vieraan uskonnon kohtaamisesta, vaan omituisempaa hänestä on juuri uskonnottomuus. (Kalliala 2001, 171.)

Maahanmuuttajatyötä tehneenä olen tullut siihen tulokseen, että vähemmistökansallisuuksilla on selvästi vahvempi uskonnollinen identiteetti kuin meillä suomalaisilla. Kysymys on mielestäni arvostuksesta. Kun ei tarpeeksi arvosteta, astuu tilalle luovuttamisen ja vähättelyn mentaliteetti.

Lapsen uskonnollinen identiteetti muotoutuu ensisijaisesti kodin piirissä ja on sitten voimavarana muiden uskontokuntien edustajia kohdattaessa. Päiväkodissa voidaan tukea tätä kasvatuksen osa-aluetta, kuten kaikkia muitakin osa-alueita vanhempien toiveet huomioiden.

Toisaalta tulee huomioida se, että vaikka lapsen koti tarjoaisi edellytykset vahvalle uskontokasvatukselle, niin kotona tapahtuvassa kasvatuksessa voidaan nähdä olevan ainakin osittain eri tavoitteet ja päämäärät kuin yhteiskunnan antamalla uskontokasvatuksella. Vanhempien antama uskontokasvatus tähtää oletettavasti kuitenkin pääosin sosialisatioon tietyn uskonnollisen ryhmän ja tradition sisällä, eikä välttämättä niinkään valmiuksien antamiseen kommunikoida erilaista uskonnollista taustaa edustavien ihmisten kanssa. Yhteiskunnan antaman uskontokasvatuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena voidaankin pitää lasten erilaisuuden sietokyvyn ja erilaisuuden ymmärtämiseen kasvattamista moniarvoisessa maailmassa. (Lamminmäki-Vartia 2010,19.)

4. PÄIVÄKOTI VIHHERKODON USKONTOKASVATUS

4.1 Produktion tarkoitus ja tavoitteet

Lapsella on päiväkodissa oikeus saada monipuolista, yleissivistävää, yhteiskunnallista uskontokasvatusta. Hänellä on oikeus tutustua omaan ja muiden lapsiryhmässä edustettuina olevien lasten uskontoihin ja katsomustapoihin sekä uskonnollisiin juhliin ja niiden tapoihin ja tarkoituksiin.

Viherkodon päiväkodissa työskennelleenä, olen kokenut uskontokasvatuksen olevan hyvin vähäistä ja pitkälti Liedon seurakunnan tarjoaman uskontokasvatuksen varassa. Tällä opinnäytetyölläni haluan selkeyttää ja vahvistaa Viherkodon päiväkodissa annettavan uskontokasvatuksen asemaa sekä rohkaista kasvattajia huomaamaan aiheen merkityksellisyys lapsen elämää sekä koko päiväkotitoimintaa rikastuttavana elementtinä.

Viherkodossa käännytään herkästi seurakunnan puoleen uskonnollisia aiheita käsiteltäessä. Asiassa ei sinänsä ole moitittavaa, mutta laajasti uskontokasvatusaihetta tutkineiden mukaan lapselle on kuitenkin eduksi se, että hänelle tuttu kasvattaja toimii uskontokasvatuksen ensisijaisena toteuttajana. Päiväkodin kasvattaja tuntee lapsiryhmän dynamiikkaa, lasten taustat, ajankohtaiset asiat ja pohdinnat. Hän pystyy luonnollisesti tulkitsemaan ja kuuntelemaan lasta paremmin kuin esimerkiksi päiväkodissa satunnaisesti käyvä seurakunnan työntekijä. Seurakunnan taholta on mahdollista saada tukea ja ideoita uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Päiväkodin kasvattajalla on mahdollisuus pyytää konsultaatioapua seurakunnan työntekijältä käsitellessään esimerkiksi kuolemaa lasten kanssa. Ajatuksenani on, että päävastuu uskontokasvatuksen tarjoamisesta olisi jatkossa päiväkodilla.

Tavoitteena on myös asiaa esille tuomalla herätellä Viherkodossa nykyistä laajempaa dialogia eri toimijoiden välillä. Dialogi syntyy ihmisten välisestä ajatusten vaihdosta silloin, kun he pitävät toisiaan tasa-arvoisina. Se edellyttää molemminpuolista luottamusta ja avoimuutta. (Häkkinen 2008, 90.)

Toivon opinnäytetyölläni olevan vaikutusta siihen, että päiväkodin varhaiskasvattajat ”aukipuhuvat” keskenään uskontokasvatusteemaan liittyviä mahdollisia jännitteitä ja pohtivat

esille nousevia kysymyksiä. Haluan korostaa, että aukipuhumisella en tarkoita sitä, että kenenkään pitäisi tuoda julki henkilökohtaisia mielipiteitään, vaan että yhdessä pohdittaisiin miten uskontokasvatus näkyy päiväkodin arjessa, miksi ei näy tai mitä pitäisi tehdä toisin.

Kun uskontokasvatusasia on työyhteisössä selkiintynyt, mahdollistuu se, että kasvattajat kasvatuskeskusteluissa lasten vanhempien kanssa, kasvatuskumppanuus huomioiden, uskaltavat keskustella avoimin ja positiivisin mielin lapsen uskontokasvatukseen liittyvistä kysymyksistä, perheen kulttuurista, tavoista ja toiveista. Päiväkotimaailmassa lähdetään yleensä helposti lähestymään uskontokasvatusteemaa negatiiviselta kannalta ja varsinkin eri uskontokuntaa edustavalta vanhemmalta tiedustellaan ensimmäiseksi esim. missä tilanteissa lapsi ei saa osallistua ryhmän toimintaan. Päiväkodin uskontokasvatustavoitteiden ollessa selkeitä ja suunniteltuja, voidaan varauksettomasti puhua asioista. Omalla positiivisella suhtautumisellamme voimme ilmaista sen, ettei uskontokasvatuksessa ole kysymys mistään lapsen ajatusmaailmaan peruuttamattomasti vaikuttavista menetelmistä, vaan kulttuuristen tapojen jakamisesta ja niihin tutustumisesta.

Varhaiskasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa aikuinen antaa lapselle mallin siitä, miten uskonnon aihepiiriin suhtaudutaan ja miten siitä puhutaan. Tärkeätä on antaa lapsille kieli puhua uskontoon liittyvistä kysymyksistä. Jälleen merkityksellistä on aikuisen avoimuus ja luonnollisuus sekä kunnioittava ja salliva suhtautuminen opetettaviin asioihin. Dialogissa korostuu aikuisen kyky ja herkkyys kuulla ja kuunnella lasten kysymyksiä. Toiminnassa on mahdollista tarjota erilaisia tuokioita, teemoihin tutustumista, projekteja, juhlia, perinteitä ja leikkejä. Menetelminä voidaan käyttää esimerkiksi kertomuksia, kuvia, symboliikkaa, teatteria ja musiikkia.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi valitsin opinnäytetyön aiheeni. Uskontokasvatusmateriaalin tuottamisella, haluan rohkaista kasvattajia näkemään, ettei uskontokasvatuksessa ole kysymys mistään ylitsepääsemättömiä aiheista, joista kasvattajana ei selviäisi. Päinvastoin, aiheita käsittelemällä voi rikastuttaa niin lasten kuin omaakin elämää ja löytää pyhän sanoman ja merkityksen hektisessä elämänrytmissä elävässä päiväkodissa. Pyhillä asioilla tarkoitetaan sellaisia asioita kuten hyvyys, rakkaus, luottamus, kunnioitus, luonto ja itse elämä. Myös ystävyys, ymmärrys ja toisen kunnioittaminen ovat aihealueen tärkeitä pyrkimyksiä. (Vikström-Jokela & Jokela, 2011, 39 – 62.)

Olen halunnut materiaalissani etsiä ja löytää sanoja ja menetelmiä, jotka helpottavat uskontokasvatusaiheen käsittelemistä. Toivon suunnittelemani materiaalin innostavan ja rohkaisevan kasvattajia uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamisessa ja sytyttävän kipinän uskontokasvatuksen mahdollisuuksien maailmaan.

4.2 Asiakasanalyysi

Viherkodon päiväkotitoimi on 86-paikkainen, neljäosastoinen, Liedon keskustassa sijaitseva päiväkotitoimi. Liedossa asuvat maahanmuuttajalapsen lapset sijoitetaan ensisijaisesti Viherkodon päiväkotitoimiin. Päiväkodissa on johtajan lisäksi 7 lastentarhanopettajaa, 7 lastenhoitajaa ja kaksi avustajaa. Maahanmuuttajalapsia päiväkodissa on kahdeksan. Päiväkodin toimintaperiaatteisiin kuuluu pienryhmätoiminta, joka tarkoittaa sitä, että lähes kaikki toiminta tapahtuu pienryhmissä. Yhdessä 3 – 6 – vuotiaiden pienryhmässä on n. 7 lasta.

Lähdettyäni tutkimaan aihetta, päätin kartoittaa ensimmäiseksi päiväkodin kasvatushenkilöstön tunnelmia ja ajatuksia uskontokasvatusaiheesta. Lähetin Viherkodon seitsemälle lastentarhanopettajalle vapaamuotoisen kyselyn sähköpostitse, jossa he saivat kertoa päiväkodin uskontokasvatuksen tämänhetkisestä tilasta, mielipiteistään, toiveistaan ja mahdollisista haasteista (liite 1). Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi tein kyselystä mahdollisimman vapaamuotoisen, jotta haastateltava ei kokisi kyselyä eksakteja vastauksia tavoittelevaksi kyselyksi. Vastauksia sain neljältä kasvattajalta. Aihe oli selvästi arkaluonteinen, ja vasta useamman muistuttamiskerran jälkeen sain vastaukset. Viherkodon lastentarhanopettajista yksi on koulutukseltaan sosiaalikasvattaja, muut ovat lastentarhaopettajakoulutuksen käyneitä. Kasvattajista yksi on mies. Valitsin haastateltavaksi lastentarhanopettajat, koska heillä on pedagoginen päävastuu lapsiryhmästä. Varhaiskasvattajista kirjoittaessani tarkoitan kuitenkin päiväkodin koko kasvatushenkilöstöä, lastenhoitajat ja avustajat mukaan lukien.

4.3 Prosessin kulku

Opinnäytetyöni alkuvaiheessa suunnittelin järjestäväni henkilökunnalle päiväkodissa aiheesta jonkinlaisen koulutusillan Liedon seurakunnan lastenohjaajan avustuksella. Suunnittelin myös kerääväni varhaiskasvattajilta kokemuksia ja esimerkkejä siitä, missä tilan-

teissa he uskontokasvatusasioita lasten kanssa käsittelevät. Menetelmänä olisi ollut esimerkiksi vihko kahvihuoneen pöydällä, johon jokainen olisi voinut asioita kirjata. Suunnitelmat kariutuivat osaksi sen takia, että olin lastentarhanopettajan työstä opintovapaalla. Jouduin myös itse henkilökohtaisesti toteamaan aiheen hankaluuden, sillä kynnys lähteä suoraan toimintaan ja päiväkodin uskontokasvatuksen tasoa ”penkomaan” diakonikoulutuksesta käsin, tuntui jotenkin liian suorasukaiselta toiminnalta. Päätin siis lähestyä kasvattajia sähköpostikyselyllä. Vastausten saaminen kesti tuskastuttavan kauan ja aloin jo pelätä, ettei kukaan viitsi siihen vastata. Vastauksia saapui kuitenkin neljä.

Vastauksissa uskontokasvatusasioita tarkasteltiin pääasiassa eettisen orientaation ja tapakasvatuksen näkökulmasta (oikea-väärä, hyvä-paha, tasa-arvo jne.)

Uskontokasvatusmateriaalia toivottiin lisää kolmessa vastauksessa, seurakunnan palveluiden, kuten pääsiäisvaelluksen ja kirkkovarttien, toivottiin edelleen jatkuvan (3) ja oltiin sitä mieltä, että uskonnollisuus voisi näkyä enemmänkin päiväkodin arjessa (2). Kuoleman käsitteleminen lasten kanssa koettiin haastavana (2). Tietoa muista uskonnoista kaivattiin kahdessa vastauksessa. Vastauksissa kerrottiin myös esimerkkejä tilanteista, joissa vähemmistöuskontoa edustava lapsi ei ole saanut lupaa osallistua esim. toisen lapsen syntymäpäiväjuhliin, kouluun siunaamiseen kirkossa tai joulujuhlaan. Tällöin ongelmallisimpina asioina koettiin kuitenkin lähinnä aikuisten riittämättömyys ja ”eristety” lapsen kiperät kysymykset tilaisuudesta, johon tämä ei voinut osallistua. Eri uskontokuntaa edustavat lapset koettiin haastattelussa päiväkodin uskontokasvatusta heikentävänä tekijänä. Varhaiskasvattajat halusivat kaikkien lasten voivan osallistua kaikkeen toimintaan. Hienotunteisuus on heidän mukaansa yksi peruste uskontokasvatuksen vähyyteen ja näkymättömyyteen.

Uskontokasvatuksen toteutuksesta, sisällöstä, tarpeellisuudesta sekä seurakunnan roolista uskontokasvattajana oli havaittavissa erilaisia mielipiteitä. Yhdessä vastauksessa harmiteltiin sitä että nykyisessä päivähoitolaissa ei juuri anneta sisällöllisiä ja menetelmällisiä ohjeita uskontokasvatuksen toteuttamiseen.

Näiden kasvattajilta saamieni kommenttien jälkeen aloin työstää varsinaista materiaaliuutta. Materiaali perustuu tiettyihin, lasten kanssa vaikeasti käsiteltäviksi koettuihin kristillisen kirkkovuoden tapahtumiin: Mikkelinpäivä, pyhäinpäivä ja pääsiäinen. Lisäksi olen halunnut nostaa esille kirkkovierailun mahdollisuudet, sillä kotikirkkomme sijaitsee

kävelymatkan päässä päiväkodista. Monikulttuurisuusosiossa olen halunnut korostaa tapoja, joita käyttää eri kulttuureihin tutustuttaessa. Materiaali on suunniteltu 3 – 6 – vuotiaiden ryhmiin.

Materiaalia löysin mm. sekä Liedon että Tarvasjoen seurakuntien päiväkerhoista lastenohjaajien avustuksella. Aihetta koskevaa kirjallisuutta on saatavana kiitettävästi. Ostin myös muutamia kirjauutuuksia itselleni seurakunnan perhekerhon uskontokasvatusopetusta varten. Kävin kolmella Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän järjestämällä luennolla. Ensimmäisen luennon aiheena oli ”Katsomusten kohtaaminen monikulttuurisessa päivähoidossa”, toisen aiheena oli ”Uskontokasvatusaamu päivähoidon henkilökunnalle – Laskiaisesta pääsiäiseen - pääsiäisen vietto päiväkodissa” ja kolmannen koulutuksen aihe oli ”Uskonnot ja monikulttuurisuus varhaiskasvatuksen arjessa”. Luennot olivat erittäin valaisevia ja tukivat hienosti opinnäytetyöni etenemistä ja materiaaliosuuden saattamista mahdollisimman monipuoliseksi. Näin syntyi uskontokasvatusmateriaaliosuus. Tulostin sen luettavaksi kaikille kyselyyni vastanneelle lastentarhanopettajalle ja vein sen henkilökohtaisesti jokaiselle. Palautteen pyysin kirjallisena.

Konkreettisista, heti käytäntöön otettavista toiminnallisista esimerkeistä ja ideoista annettiin kiitosta. Useassa palautteessa todettiin materiaalin antavan hyvän työvälineen Viherkodon päiväkodin uskonnollis- katsomuksellisen orientaatiota toteutettaessa. Saamani palautteen perusteella kirkkovuoden kalenteriympyrä auttaa kasvattajia hyvin hahmottamaan kristillisiä juhliamme. Vaikka kaikkia juhlia ei päiväkodissa huomioitaisikaan, voi niitä silti seurata kirkkovuoden kalenterista ja keskustella niiden tarkoituksista. Pyhäinpäivän ja kuoleman käsittelylle oli selkeä tilaus. Lasten kuolemaan liittyviin kysymyksiin toivottiin selkeämpiä vastauksia. Mielestäni kaikkia sanoja ei kuitenkaan voi antaa valmiina, sillä asian käsittelytapa riippuu paljon lapsen iästä, henkisestä tasosta ja aiheen ajankohtaisuudesta. Pääasia mielestäni on, että kasvattajat voivat kukin etukäteen miettiä vastauksia hankaliin kysymyksiin sekä pohtia omaa suhtautumistaan aiheeseen.

Päiväkodin henkilökunta ei ehtinyt ajan puutteen vuoksi testata menetelmiä käytännössä. Itse toteutin pääsiäisen ”Liturgiset munat” menetelmän työpaikallani Tarvasjoen seurakunnan perhekerhossa ja kehitysvammaisten kerhossa. Palautteen menetelmästä sain saavuttamalla täydellisen hiljaisuuden ja tunnelmallisen ilmapiirin kummassakin kerhossa. Kehitysvammaiset aikuiset osallistuivat innokkaina kukin vuorollaan munien avaamiseen. Per-

hekerhon äidit totesivat idean toimivan hienosti, lapsia huomioivalla ja säästävällä tavalla. Kyseessä oli kuitenkin pääsiäisajan tapahtumat.

Yhdessä varhaiskasvattajan antamassa palautteessa mainittiin, että uskonnollisten asioiden käsittely on hyvästä materiaalista huolimatta turvallisempaa antaa ammattihenkilön toteutettavaksi. Jos asiaa ei koe omaksi, eikä ole varmuutta ja rohkeutta, uskontokasvatusta on vaikea antaa. Seurakunnan mentorointia eli perehdytystä uskontokasvatuksellisiin asioihin, toivottiin avuksi.

5. POHDINTA

Opinnäytetyöni aihevalinta oli monen mielestä haastava. Kaikki kollegani eivät halunneet osallistua aiheen käsittelyyn. Syyksi mainittiin mm. oma jäsentymätön suhtautuminen uskontokasvatukseen. Toiset ilmaisivat mielipiteensä hiljentyen ja haastatteluni ohittaen. Osasin kuitenkin odottaa tällaista vastaanottoa. Päiväkodin uskontokasvatus on mietityttänyt minua jo monia vuosia, joten en halunnut luovuttaa. Pelkästään jo asian esille nostaminen ja mukana olleiden kasvattajien aiheen prosessointi riittää minulle saavutukseksi. Toki toivon materiaalin päätyvän edes jossain määrin osaksi päiväkodin toimintaa. Ilokseni, kiinnostuksen heräämistä aiheeseen oli kasvattajien keskuudessa kuitenkin havaittavissa materiaalikansion julkistamisen jälkeen. Lähdimme jopa suunnittelemaan materiaalikansion teknisiä yksityiskohtia ja päädyimme siihen, että kansioon tulee olla mahdollista lisätä uusia sivuja. Aineiston linkittämistä nettiin kaikkien lietolaisten päiväkotien ja perhepäivähoitajien käyttöön, tulisi myös pohtia.

Olemme mielestäni olleet ylivarovaisia kristillisten juhlien ja perinteittemme vietossa. Uskonasiat hämmentävät monia. Usein syynä on oma tietämättömyys, liian vähäinen koulutus tai puhumattomuuden kulttuuri. Uskonasiat koetaan kovin henkilökohtaisina ja ne herättävät voimakkaita tunteita. Tukea näkemyksilleni sain monista aiheesta tehdyistä tutkimuksista. Tämän johdosta tulin siihen tulokseen, että nyt on käsillä oman uskonnollisen kulttuurimme pelastamisen ja arvonannon aika. Tähän tilanteeseen olemme ajautuneet muun muassa siksi, että ylikorostuneen hienotunteisina olemme varoneet loukkaamasta vähemmistökulttuurien edustajia. Monikulttuurisuuteen vetoamalla, saamme syyn ohittaa vaikeasti käsiteltäviä uskonnollisia aiheita ja kysymyksiä. Seurakunnan asiantuntijoiden puoleen on helppo kääntyä ja sysätä uskontokasvatusvastuu ulkopuoliselle. Päävastuu uskontokasvatuksesta kuuluu kuitenkin päiväkodin henkilökunnalle..

Mielestäni päiväkodin uskontokasvatustyö pitäisi kohdentaa pääsääntöisesti siihen kulttuuriin, missä eletään, sillä päivähoito ei voi edistää samalla intensiteetillä kaikkia edustettuna olevia kulttuureita ja katsomuksia. Tärkeää olisi kuitenkin, että jokainen lapsi saa asianmukaista tietoa niistä uskonnoista ja kulttuureista, joita hän kohtaa päivittäisessä elämässään. Erilaisuuden hyväksyminen ja ymmärtäminen sekä oman kulttuurin ja uskonnon sisäistäminen, antavat arvokkaat eväät monikulttuurisessa yhteiskunnassamme elämiseen. Tämä on kuitenkin tulevaisuuttamme, halusimme sitä tai emme.

Päiväkodin uskontokasvatusta tulee myös toteuttaa toiminnassa, eikä sen määrää tai sisältöä tule tarkastella omista henkilökohtaisista lähtökohdista käsin. Nykyään kasvattajien oma vakaumus, kiinnostus ja asenne vaikuttavat liikaa uskontokasvatuksen toteutumiseen tai toteuttamatta jättämiseen. Nykyinen päivähoitolaki on nähtävästi jätetty tarkoituksella yleisluontoiseksi, jotta kukin kasvattaja voi toteuttaa uskontokasvatusta oman vakaumuksensa mukaan. Mielestäni liiallinen väljyys antaa kuitenkin mahdollisuuden myös sivuuttaa koko aiheen. Tämä epäkohta oli lähtökohta opinnäytetyölleni.

Onneksi olemme lähitulevaisuudessa saamassa uuden varhaiskasvatuslain. Toivottavasti se määrittelee nykyistä lainsäädäntöä tarkemmin päiväkodissa annettavaa arvokasta uskontokasvatusta.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Aluksi tavoitteenani oli tehdä materiaalikansio, jossa esitellään ”neutraaleja” uskontokasvatusmenetelmiä, joihin kaikilla päiväkodin lapsilla, uskonnollisesta katsomuksestaan huolimatta, olisi mahdollisuus osallistua. Aiheeseen enemmän perehdyttyäni jouduin toteamaan, että kaikki kasvatus on kuitenkin tiettyihin arvoihin sidottua. Kristillisyyteen pohjautuva uskontokasvatus vastaa Viherkodon tämänhetkisen enemmistön odotuksia ja on loogista rakentaa materiaaliosuuden arvopohjaa tälle perustalle.

Uskontokasvatuksen toteuttamisesta ja keinoista tulisi ehdottomasti järjestää koulutusta koko henkilökunnalle. Päiväkodin johtajalla on tärkeä merkitys asian eteenpäin viemisessä. Pohdinnoilla ja omien asenteiden tarkastelulla saadaan avattua haastavaa aihetta. Olisi erittäin tärkeätä, että varhaiskasvattajille tarjotaan välineitä uskontosensitiivisen kasvatustavan kehittämiseen. Koulutuksen avulla avataan avointa ja luontevaa suhtautumista uskontoihin ja eri katsomuksiin sekä annetaan menetelmiä ja välineitä kohdata haastavaksi koetut lasten kysymykset. Liedon seurakunnan valmius ja halukkuus tarjota mentorointia tulee ehdottomasti hyödyntää. Kaikkia uusia toimintamuotoja pitää kokeilla rohkeasti, esimerkiksi tämän opinnäytetyöni tarjoamia menetelmiä ja ideoita. Kokemusten vaihto päiväkotien kanssa, jotka ovat toteuttaneet uskontokasvatusta laajasti, avartaa näkemyksiä..

Monikulttuurisuus luo omat haasteensa uskontokasvatukselle, mutta sen sisältämät mahdollisuudet tulisi kuitenkin nähdä rikkautena eikä uskontokasvatusta rajoittavina tekijöinä. Varhaiskasvattajien on tärkeää itse tutustua muihin uskontoihin ja kulttuureihin sekä perheiden tapoihin. Näin he voivat olla omalla esimerkillään edistämässä eri kulttuurienvälistä dialogia. Joitakin väitteeni saattaa järkyttää, sillä nykyinen, jatkuva päivähoidon henkilöstön osaamisen vaatimustason lisääminen suututtaa. Eri uskonnoista tietäminen kuuluu kuitenkin mielestäni jo yleissivistykseen. Varsinkin oman ryhmän lasten uskonnollisiin ja kulttuurisiin taustoihin on jokaisen kasvattajan suorastaan velvollisuus tutustua.

Onnistuneen uskontokasvatuksen edellytyksenä on se, että asioista voidaan keskustella avoimesti ja myös valtauskontoon kuulumattomat voivat osallistua keskusteluun. Toisinaan uskontokasvatus vaatii eriyttämistä, jos eri katsomuksen omaavat vanhemmat eivät halua lastensa osallistuvan valtaväestön uskontokasvatukseen. Näitä tilanteita kohdataan kuitenkin

kin melko harvoin. Päiväkodissa jo olemassa oleva pienryhmätoiminta antaa hyvät edellytykset toiminnan eriyttämiseen, jos/kun lapsi ei saa osallistua uskontokasvatusaiheiden käsittelyyn. Pääsääntöisesti perheet kuitenkin arvostavat kasvattajien toteuttamaa lapsilähtöistä uskontokasvatusta.

Uskontokasvatusaihe vaatii lisäpanostusta, jotta se saadaan vastaamaan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita. Kasvattajien oma henkilökohtainen vakaumus tai sen puute ei saa olla vaikuttamassa uskontokasvatuksen määrään tai laatuun. Toimintaa ohjaavat tavoitteet tulee pitää mielessä ja uskontokasvatus tulisi nähdä päiväkodin kokonaisvaltaisen kasvatuksen valossa, yhtä tärkeänä osa-alueena muiden tavoitteitten rinnalla.

Kaikkien edellä mainittujen näkökulmien lisäksi tulee edelleenkin muistaa se, että jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukaan saada oman perinteensä mukaista uskontokasvatusta ja myös laajempaa uskonnollista yleissivistystä. Yleissivistykseen kuuluu sillanrakentaminen eri uskontojen välille. Päiväkoti on mitä oivallisin paikka tutustuttaa lapsia eri kulttuureihin.

Toivottavasti tämä produktio selkeytti jonkin verran Viherkodon päiväkodin uskontokasvatuksen tilaa ja antoi alkusysäyksen ja kipinän lähteä kehittämään aihealuetta.

LÄHTEET:

- Ahteenmäki-Pelkonen, Leena 1992. Päivähoidon uskontokasvatus. Leena Ahteenmäki-Pelkonen ja Kirjayhtymä Oy.
- Anteroinen, Haapakoski, Killström, Luoma, Nikkilä, Salminen, Varjonen, Viberg 2011. Päivähoidon uskontokasvatus, Onks enkeleitä olemas?– näkökulmia päivähoidon uskontokasvatukseen. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä.
- Saatavissa:
https://www.turunseurakunnat.fi/files/attachments/kasvatusasiain_keskus/paiva_hoidonuskontokasvatusvalmismlfile.pdf
- Esiopetussuunnitelman perusteet, 2010
- Eskelinen, Kaisa (toim.) 1983. Päiväkodin uskonnollinen kasvatus. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Haapsalo - Hyvönen Tiina, Petäjä Heljä 2010. Pohdintaa uskontokasvatuksen johtamisesta päiväkodeissa. Pikkuväki 1/2010, 31 – 33.
- Hakala, Miia 2001. Päiväkotien uskontokasvatus Lahdessa – Lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien kasvattajien käsitykset ja käytänteet. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Pro gradu-työ.
- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Halme, Lasse 2008. Suomalaisen arvopohjan juuret. Teoksessa Kangasmaa, Päivi, Petäjä, Heljä, Vuorelma, Päivi (toim.). Lapsenkaltainen – Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Heino, Harri, 2002. Mihin Suomi tänään uskoo? Juva: WS Bookswell.
- Hiltunen, Aune 2008. Lapsen tapa elää todeksi uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Teoksessa Kangasmaa, Päivi, Petäjä, Heljä, Vuorelma, Päivi (toim.). Lapsenkaltainen – Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Holm, Nils G. 2005. Kehityopsykologisia näkemyksiä uskontokasvatukseen. Teoksessa Hilska, Päivi, Kallioniemi, Arto, Luodeslampi, Juha (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hurtig Henna-Riikka ja Hänninen Jaana 2010. Uskontokasvatus, Tornion ja Ylivieskan esiopetuksessa. Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminta ja nuorisotyö. Opinnäytetyö. Saatavissa <http://amkit.fi>

- Häkkinen, Maj 2008. Dialogi – yhteinen kasvuprosessi joka luo uutta. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä, Vuorelma Päivi (toim.). Lapsenkaltainen – Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Kalliala, Marjatta 2005. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen mahdollisuudet moniuskontoisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Hilska, Päivi, Kallioniemi, Arto, Luodeslampi, Juha (toim.). Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kalliala, Marjatta 2001. Sanoista tekoihin ja tekemättömyyteen – uskontokasvatuksen arkipäiväkodissa. Teoksessa Salminen, Jaakko (toim.). Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsingin yliopisto.
- Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) 2005, Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa, Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kallioniemi, Arto 2004. Uskontopedagogiikka lapsityön taustalla. Teoksessa Heinonen, Leena; Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kallioniemi Arto 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä, Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Kallioniemi, Arto 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus tiedonalana ja tutkimuskohteenä. Teoksessa Salminen Jaakko (toim.). Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Studia Pedagogica 24. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Helsinki: Hakapaino.
- Kallioniemi, Arto i.a. Lapsuudentutkimuksen verkosto. Kuukauden kolumni: Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksesta ja sen tutkimisesta. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 3.3.2012.
www.jyu.fi/edu/laitokset
- Komulainen, Jyri 2008. Miksi tarvitsemme uskontokasvatusta? Teoksessa Kangasmaa Tiina, Petäjä Heljä, Vuorelma Päivi (toim.) Lapsenkaltainen – Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Nord Print Oy.

- Kangasmaa, Tiina, Petäjä Helvi, Vuorelma Päivi. Lapsella on oikeus omaan uskontoon ja katsomukseen. Teoksessa Kangasmaa Tiina, Petäjä Heljä, Vuorelma Päivi (toim.) Lapsenkaltainen – Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Nord Print Oy.
- Mattila, Sirkka, 2008. Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Lamminmäki – Vartia Silja 2010, ”Ai, noi muslimithan ei kai saa tehdä enkeleitä” Uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa. Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta. Pro gradu-työ.
- Lamminmäki - Vartia Silja 2011. Katsomusten kohtaaminen monikulttuurisessa päivähoidossa. Luento. Turku 6.-7.9.2011.
- Lamminmäki – Vartia Silja 2012. Uskonnot ja monikulttuurisuus varhaiskasvatuksen arjessa. Luento. Turku 16.4.2012.
- Lapsen uskon avainsanat, Suomen Pipliaseura 2007.
- Lehtimäki, S & Vilen, A. 2001. ”Se Jeesus on mun kelhokaveli!” – Kirkon lapsityöntekijöiden ajatuksia lapsen uskosta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki, Kirsinkadun yksikkö. Opinnäytetyö.
- Liedon kunnan varhaiskasvatussuunnitelma, 2006.
- Lindholm, Nana ja Mäkelä, Anitta 2011. Yhteinen tie – kasvattajien kokemuksia uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään toimipaikka. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö.
- Luukkonen, Liisa 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa Luukkonen, L. (toim.) Nollasta neljään toista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja nuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus.
- Muranen Johanna ja Pyykkönen Tarja 2003. Uskontokasvatus monikulttuurisessa päiväkodissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään toimipaikka. Opinnäytetyö.
- Petäjä, Heljä 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus.
- Saarinan Seija 2002. Uskontokasvatuksen arkea ja juhlaa. Teoksessa Seija Saarinan (toim.) Päivähoidon uskontokasvatus - Kaikille tilaa riittää. Helsinki: Lasten Keskus.
- Salminen, Jaakko (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Studia Pedagogica 24. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Helsinki: Hakapaino.

Seppälä, Jarkko 1988. Opettava ja kasvattava kirkko. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009 i.a. Viitattu 27.4.2012

Saatavissa

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9933.pdf

Talvitie, Katariina 2010. Päivähoidon uskontokasvatus Vähässäkyrössä. Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminta ja nuorisotyö. Opinnäytetyö

Tamm, Maare. 2002. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.

Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. 1987. Johdatus uskontokasvatukseen. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Viitattu 27.4.2012. <http://www.kirkonrotta.fi/attachments/kirkonrotta.fi/vake2010pienimykyk.pdf>

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä 2012. Uskontokasvatusaamu päivähoidon henkilökunnalle – Laskiaisesta pääsiäiseen - pääsiäisen vietto päiväkodissa. Luento. 14.3.2012. Turku.

Ubani, Martin 2010. Lapsen kokonaisvaltaisuus uskontokasvatuksessa. Teoksessa Ubani Martin, Kallioniemi Arto, Luodeslampi Juha (toim.) Kokonaisvaltainen kasvatust, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten keskus Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.

Vikström-Jokela, Monica & Jokela Eero 2011. Aika pyhä! Helsinki: Lasten Keskus Oy.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

LIITE 1

Sähköpostihaastattelu Viherkodon päiväkodin lastentarhanopettajille

Hei!

Opinnäytetyöni aihe liittyy Viherkodon päiväkodissa annettavaan uskontokasvatukseen ja sen mahdolliseen kehittämiseen. Tarkasteluni kohteena on Liedon kunnan varhaiskasvatussuunnitelman uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio ja sen toteutuminen Viherkodossa. Toivoisin, että pohtisit aihetta omalta kohdaltasi ja kirjaisit ylös kaikkea mahdollista aiheeseen liittyvää. Voit kirjoittaa ranskalaisilla viivoilla tai tajunnanvirtamenetelmällä. Olen kiitollinen kaikista tuotoksista!

Aihetta avaavia kysymyksiä:

- Mitä mielestäsi ymmärretään varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksella?
- Millaisena haasteena tai voimavarana sen koet?
- Miten toteutat sitä omassa työssäsi?
- Miten se näkyy käytännössä?
- Jos ei näy, miksi?
- Oman vakaumuksen vaikuttaminen uskontokasvatuksen toteuttamiseen tai toteuttamatta jättämiseen?
- Aihe kasvatuskeskusteluissa, vanhempien toiveet?
- Päiväkodin katsomuksellisen monimuotoisuuden vaikutukset.
- Mitä kaipaisit työsi tueksi (materiaalia, menetelmiä, seurakunnan mentorointia)?
- Aihealueen ongelmakohdat

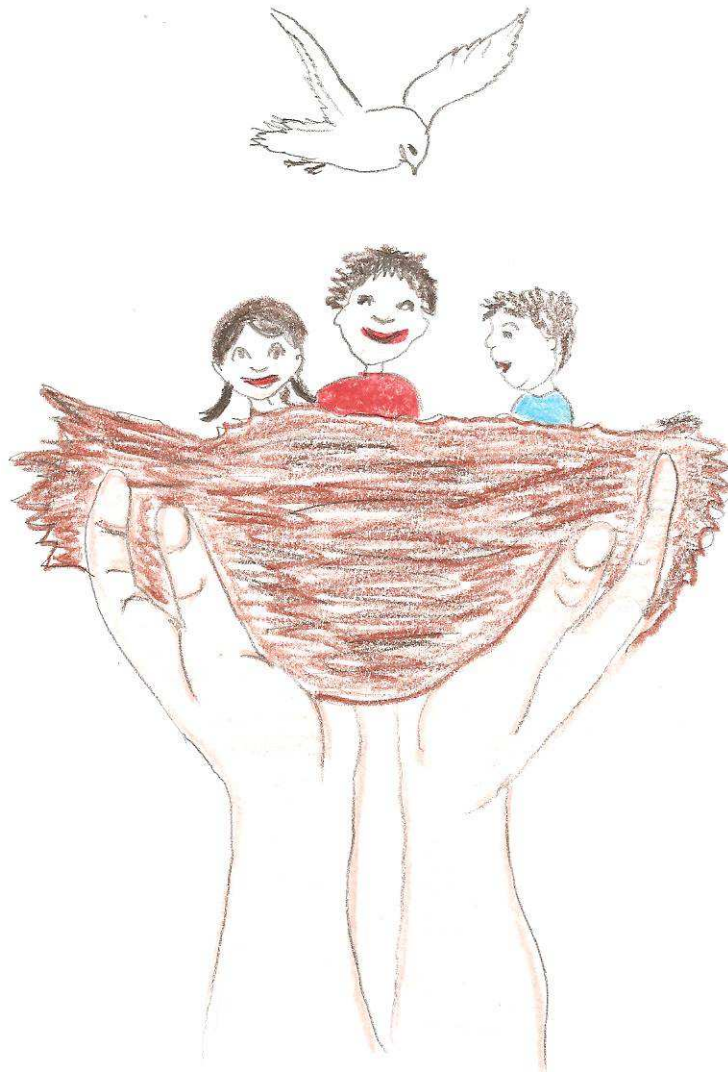
Toivottavasti ehdit vastata mahdollisimman pian!

Haluan palkita vaivannäkösi pienellä muistamisella.

Kaarina

USKONTOKASVATUSMATERIAALIA

VIHERKODON PÄIVÄKOTIIN

SISÄLLYS

1. Johdanto

2. Kirkkovuosi ja pääkohdat 5

3. Mikkelinpäivä 10

4. Pyhäinpäivä ja kuoleman käsitteleminen 17

4.1 Toteuttamismenetelmiä 17

4.2 Kuolemaan liittyvät kysymykset 20

4.3 Suruhartaus lapsille 21

4.4 Kirjallisuutta 23

5. Pääsiäinen 29

6. Kirkkovierailu 39

7. Monikulttuurisuuden huomioiminen 42

LÄHTEET 44

1. Johdanto

Materiaalipaketin tarkoituksena on helpottaa varhaiskasvattajien työtä tarjoamalla ideoita päiväkodissa tapahtuvan uskontokasvatuksen toteuttamiseen.

Kirkkovuosiympyrän tarkoitus on palauttaa kasvattajan mieleen vuoden tärkeimmät kristilliset juhlat selityksineen. Lasten kanssa ympyrän voi yksinkertaistaa ja keskittyä muutamiin tärkeäksi katsottuihin juhliin. Lapsiryhmässä, jossa on muun uskontoryhmän edustajia, voidaan kunkin kulttuurin juhlat merkitä samaan ympyrään. Tämä on hyvä pohja lähdettäessä tutustumaan ryhmäläisten eri uskontoihin ja niiden tapoihin.

Mikkelinpäivän raamatullinen sanoma enkeleistä ja lasten suojelemisesta on mielestäni tärkeä ja turvallisuutta tuova aihepiiri. Teemasta löytyy varmasti ideoita toteutettavaksi lasten kanssa, katsomuksesta riippumatta.

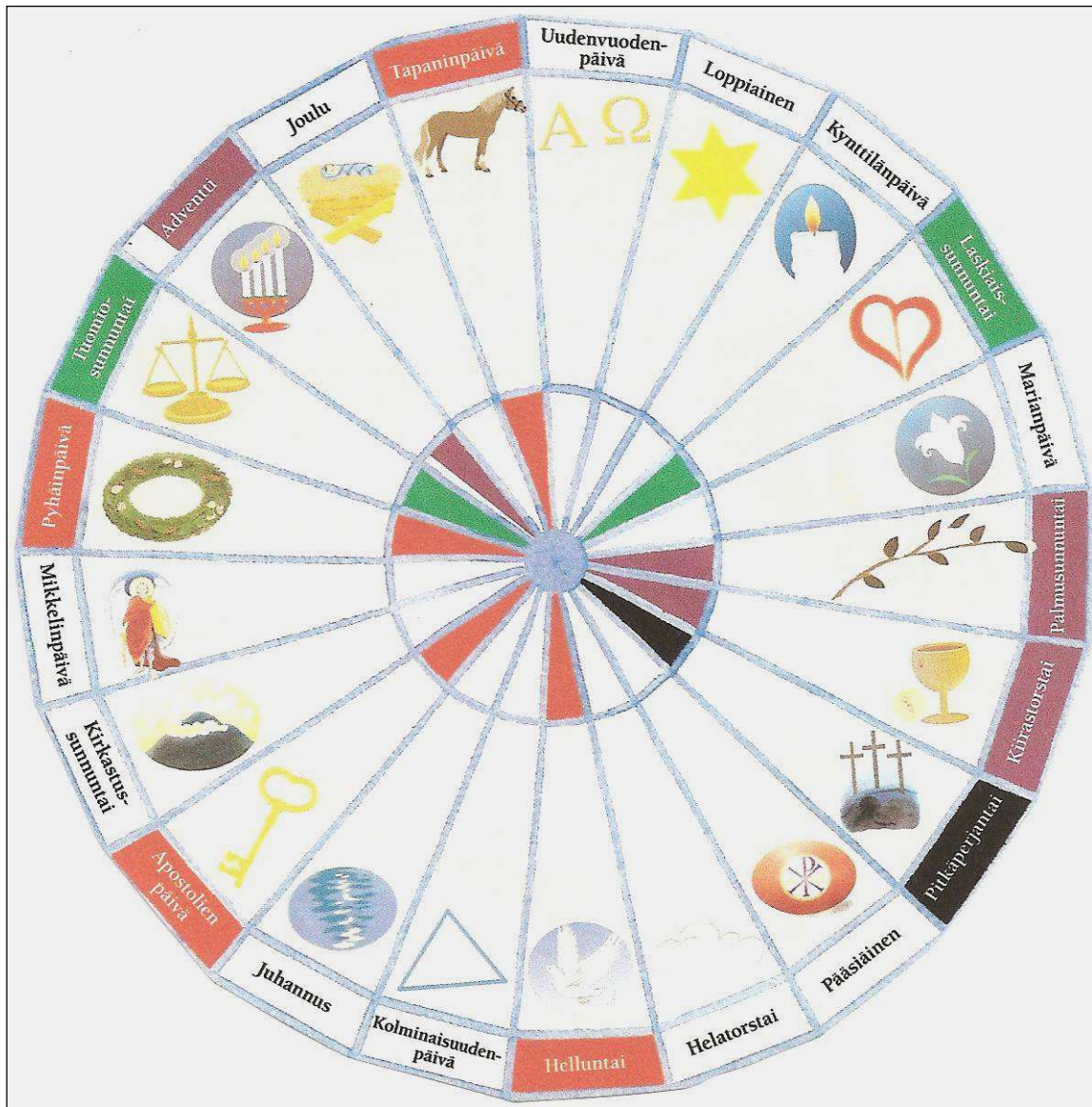
Pyhäinpäivän valitsin materiaaliosuuteen siksi, että silloin on hyvä tilaisuus käsitellä herkkyydellä vaiettua kuolema-asiaa. Kuolema on luonnollinen elämään kuuluva tapahtuma. Jokaisella lapsella on siitä jonkinlaista kokemusta esim. kuolleen eläimen kautta. Halloween - karnevaalijuhla on lapsista varmasti mielisempi, mutta sellaista voi viettää muunakin ajankohtana.

Päiväkodin läheisyydessä, pienen kävelymatkan päässä, on kaunis kotikirkkomme. Kirkko ympäristöineen antaa laajat mahdollisuudet vasun eri orientaatioalueiden käsittelyyn. Samalla lapsi saa arvokkaan kokemuksen pyhästä ja mahdollisuuden hiljaisuudesta nauttimiseen.

Seurakunta tarjoaa aina pääsiäisen aikaan lietolaisille päiväkodeille tilaisuuden pääsiäisvaellukselle osallistumiseen. Koskettava ja vaivalla tehty vaellus antaa lapsille paljon ajattelemisen aihetta ja virittää itse kunkin hartaaseen pääsiäistunnelmaan. Mielestäni pääsiäisen tapahtumien tarkastelu voisi jatkua vielä päiväkodissa vähän pienemmässä mittakaavassa. Lapsilla kysymykset nousevat kuitenkin pikkuhiljaa, joten aiheen työstäminen päiväkodissa saattaisi antaa tärkeitä vastauksia pikku pohdiskelijoille. Tähän aiheeseen esittelen muutamia toteuttamisvaihtoehtoja, joita esiteltiin Turussa päivähoidon henkilöstölle suunnatussa uskontokasvatusaamussa.

Eri uskontoja ja katsomuksia edustavien lasten vanhemmilla on monia eri näkökulmia, kun puhutaan lapsen mahdollisuudesta osallistua valtaväestön uskontokasvatukseen. Uskontokasvatuksen tavoitteet onkin määritelty tietoisesti niin väljästi ja avarasti, että hyvin erilaisista kodeista tulevat lapset voivat siihen osallistua. Monet vanhemmat arvostavatkin sitä, että heidän lapsensa pääsee osalliseksi suomalaisesta juhlapyhäperinteestä ja saavat tietoa kulttuurista, jossa he elävät.

KRISTILLINEN KIRKKOVUOSI

(Juhlsta juhlaan 2008, Lasten Keskus)

Arjen ja juhlan vuorottelu antaa elämään rytmin. Vuoden kulku ja siihen liittyvät juhlat tarjoavat luontevan tavan tutustua suomalaiseen kulttuuriin. Suuri osa juhlistamme on kristillistä perua. Ne ovat osa kalenterivuottamme, mutta ne kuuluvat myös toiseen kokonaisuuteen, kirkkovuoteen, joka toistuu yhä uudelleen. Juhlan perinteitä jokainen suomalainen kantaa sisimmässään, ja siksi ne ovat avaimia kulttuurimme ymmärtämiseen (Juhlsta juhlaan 2008, Lasten Keskus.)

Adventti

Ensimmäinen adventtisunnuntai aloittaa kirkkovuoden. Silloin laulamme Hoosianna-hymnin. Suomeksi Hoosianna on rukous: ”Oi auta, pelasta.”

Ensimmäisen adventin jälkeisestä maanantaista on vanhastaan alkanut jouluaattoon kestävä adventtipaasto, jota kutsutaan pieneksi paastoksi. Pääsiäistä edeltävästä aikana puhutaan suuresta paastosta.

Toisen adventin aiheena on Kristuksen tuleminen kunniassaan aikojen lopulla.

Kolmannen adventin päähenkilö on Johannes Kastaja. Johannes saarnasi parannusta ja halusi ihmisten muuttuvan. Adventin aika haastaa meitä tarkastelemaan omaa tapaamme valmistautua jouluun.

Neljäs adventtisunnuntai on omistettu lasta odottavalle Marialle. Hän suostui Jumalan suunnitelmaan, ja niin täyttyi Jumalan kansan odotus maailman Vapahtajasta.

Adventtiaikaan liittyviä tapoja:

Adventtikynttilät, adventtiseppele, Lucian päivä, joulukalenteri, joulukortti ja kauneimmat joululaulut

Joulu

Jouluaatosta loppiaiseen ulottuva joulunajan sanoma on Jeesuksen syntymä.

Jeesuksen syntymäjuhlaa eli joulupäivää on vietetty 300-luvulta lähtien. Joulupäivänä ei ole kalenterissa kenenkään nimipäivää, koska se on omistettu Jeesukselle.

Joulunaikaan liittyviä tapoja: joulukuusi, joulun kukat, jouluseimi, joulupukki ja joululahjat, joulukirkossa käynti

Uudenvuodenpäivä

Raamatun mukaan enkeli ilmestyi Joosefille ja käski tämän antaa pojalleen nimen Jeesus (”vapauttaja”), sillä hän pelastaa kansan synneistä. Kalenterissa ei ole uu-

denvuodenpäivänä kenenkään nimipäivä, sillä Jeesuksen nimen rinnalle ei voi asettaa mitään muuta nimeä.

Loppiainen

Juhlan suomalainen nimi viittaa juhlapyhien loppumiseen. Silloin muistetaan itämaan tietäjiä, jotka seurasivat tähteä, joka johdatti heidät Betlehemiin. Tietäjät toivat Jeesus-lapselle lahjaksi kultaa, suitsuketta ja mirhaa.

Kynttilänpäivä

Kynttilänpäivä on peräisin katolisesta kirkosta, jossa siunataan tulevan vuoden aikana kirkossa käytettävät kynttilät. Kynttilänpäivän aiheena on maailman valo. Jeesuksen syntymästä on tällöin kulunut 40 päivää.

Laskiaistiistai

Tällöin alkaa pääsiäistä edeltävään paastonaikaan valmistautuminen, joka kestää 40 arkipäivää. Jaksolla keskitytään yksinkertaisiin elämäntapoihin ja niiden noudattamiseen. Jeesus paastosi autiomaassa 40 päivää ja sitä pidetään esikuvana tälle perinteelle. Paastonajan tavoitteena on mm. syntien katuminen, Jumalan rakkauden tutkiskeleminen, pyrkimys vastuullisempaan elämäntapaan ja omasta luopuminen muiden hyväksi.

Laskiaistiistaihin liittyy monia perinteitä: mäenlasku, hernekeitto ja laskiaispullat.

Palmusunnuntai

Palmusunnuntaista alkaa hiljainen viikko, jonka aikana seurataan Jeesuksen elämän viimeisiä vaiheita.

Palmusunnuntain nimi viittaa siihen, että Jeesuksen ratsastaessaan aasilla Jerusalemiin ihmiset heittivät palmunoksia tielle. Meillä palmunoksia symbolisoivat pajunoksat, joihin liittyy myös virpomisperinne. Virvottavia tervehditään koristelluilla virpomisoksilla ja toivotetaan heille onnea ja siunausta. Aitoon virpomisperinteesen eivät ole kuuluneet mitkään rooliasut. Trullit (peikot) liittyvät länsisuomalaiseen uskomukseen pahoista hengistä. Noita- eli trulliperinne lienee peräisin keskiajalta. Trullien liikkuminen ajoittui pääsiäistä edeltävään lauantaihin. Tapaa perustellaan sillä, kun Jeesus oli kuollut ja haudattu, pahoilla voimilla oli tilaisuus toimia ihmisten keskuudessa ja vahingoittaa heitä.

Kiirastorstai

Kiirastorstain evankeliumitekstissä kerrotaan Jeesuksen ja opetuslasten viimeisestä yhteisestä aterialta ja ehtoollisen asettamisesta. Ehtoollisella muistellaan sitä, mitä Jeesus on tehnyt puolestamme.

Pitkäperjantai

Pitkäperjantain nimi kuvastaa Jeesuksen pitkää kärsimystä ennen ristiinnaulitsemiskuolemaa. Tällöin jumalanpalvelukseen ei kutsuta kirkonkelloja soittamalla, alttarilla ei ole kukkia, kynttilöitä ei sytytetä ja surulliset virret lauletaan ilman urkujen säestystä.

Pääsiäinen

Pääsiäinen on kristillisen kirkon suurin ja vanhin juhla. Monet olettavat joulun olevan suurin juhlamme. Tämä johtuu varmasti joulun massiivisesta juhlinnasta ja pitkästä kestosta. Jeesuksen ylösnousemus on kristillisen uskon keskeisin asia. Pääsiäinen tarkoittaa paastosta pääsemistä, jolla tarkoitetaan syvällisemmin sitä, että ihmiskunta pääsee pois synnin ja kuoleman vallasta.

Pääsiäisen riemujuhla kestää 50 päivää aina helluntaihin asti. Pääsiäinen on merkitykseltään verrattavissa luomiseen. Siksi pääsiäisyönä luetaan Raamatusta luomiskertomus.

Pääsiäiseen liittyviä tapoja: pääsiäiskukat, pääsiäisruoho, pääsiäismunat, kananpojat, mämmi, pääsiäislammas, kirkossa käynti

Helatorstai

Helatorstaina muistetaan Jeesuksen taivaaseenastumista. Raamatun mukaan Jeesus näyttäytyi ylösnousemuksensa jälkeen maan päällä 40 päivän ajan.

Helluntai

Helluntai tarkoittaa pyhää päivää. Jeesuksen opetuslapset saivat helluntaina Pyhän hengen lahjan, ja 3000 ihmistä kastettiin. Sitä pidetään kristillisen kirkon syntymäpäivänä.

Pyhän kolminaisuuden päivä

Jumalan kolminaisuus on kristillisen opin keskeisimpiä kohtia. Kolmiyhteinen Jumala on Isä, Poika ja Pyhä Henki. Jumala on yksi, mutta hän toimii kolmena persoonana. Uskontunnustuksen lausumalla liitymme yhteiseen uskoon.

Juhannus

Juhannus on vanha muoto Johannes-nimestä (Jumala on armollinen). Johannes oli Jeesusken edelläkävijä, jonka tehtävänä oli valmistaa hänelle tietä.

Kirkollisen aiheen lisäksi juhannuksena vietetään keskikesän juhlaa.

Mikkelinpäivä

Raamatussa enkelit kuvataan Jumalan sanansaattajina. Enkelit suojelevat ja opastavat ihmisiä. Mikkelinpäivä tulee nimestä Mikael, joka tarkoittaa ”kuka on Jumalan kaltainen”. Kirkoissa vietetään tällöin perhemessuja.

Pyhäinpäivä

Pyhäinpäivänä muistetaan kaikkia marttyyreita ja kuolleita. Pyhäinpäivänä on tapana viedä haudoille kynttilöitä ja seppeleitä. Seppeleet symbolisoivat iankaikkisuutta. Kirkoissa luetaan kaikki vuoden aikana kuolleiden nimet ja sytytetään kynttilät heidän muistolleen.

Tuomiosunnuntai

Kirkkovuosi päättyy tuomiosunnuntaihin, jolloin puhutaan lopun ajoista ja viimeisestä tuomiosta. Päivä viittaa Jeesusken kuninkaana tulemiseen. Evankeliumiteksissä puhutaan siitä, kuinka viimeisellä tuomiolla ihminen on vastuussa siitä, mitä hän on tehnyt ja jättänyt tekemättä lähimmäiselleen.

(Juhlasta juhlaan 2008, Lasten Keskus.)

Suosittelen myös Lasten Keskuksen kirjaa ”Vili ja Viivi”, Lundberg L. Å. (2006), jossa käydään läpi tarinoiden muodossa suomalainen vuodenkierto, uskonnolliset ja kulttuuriset.

3. MIKKELINPÄIVÄ

Israelin kansalla oli Vanhan testamentin mukaan suojelusenkeli, jonka nimi oli Mikael. Mikkelinpäivä on peräisin tästä nimestä. Nimi tarkoittaa suomeksi ”kuka on Jumalan kaltainen”.

Meillä Mikkelinpäivästä on tullut erityinen lasten päivä. Kyseisen päivän raamatunkertomus puhuu lapsista ja heidän esikuvallisuudestaan meille aikuisille.

Aiheeseen johdatteleva perinteinen raamatunteksti on Matt. 18:1–10. Edellisen rinnalla käytetään myös kertomusta ”Jeesus siunaa lapsia”. Molemmissa kertomuksissa on pääpaino siinä, miten Jeesus suhtautuu lapsiin. Hän osoitti, että aikuisella on paljon oppimista lapsista. Jeesus arvosti lapsia.

Raamatunkertomus ”*Jeesus siunaa lapsia*” - tarina barbinukkeja apuna käyttäen.

Jeesus saapui opetuslapsineen erääseen kylään. He olivat kävelleet pitkän matkan sinä päivänä. Kaikki olivat väsyneitä. Jeesus oli opettanut monia ihmisiä. He istuutuivat puun alle lepäämään. Kylän ihmisiä kulki ohii ilta-askareissaan (musiikki taustalla). Eräs nainen tunsí Jeesuksen ja lähti kertomaan tämän tulosta toisille. Jeesuksen saapuminen oli merkittävä tapahtuma kylän elämässä. ”Jeesus on tullut meidän kyläämme”, kertoivat ihmiset toisilleen. Jotkut lähtivät kertomaan asiasta myös koteihinsa ja naapureille. Ihmisiä alkoi kerääntyä paikalle. He halusivat, että Jeesus puhuisi heille. Lapset oli otettu myös mukaan. Ihmiset halusivat, että lapset jo pieninä oppisivat tuntemaan Jeesuksen. He toivoivat myös, että Jeesus panisi kätensä heidän päänsä päälle ja siunaisi heidät. Siunaamisella tarkoitetaan Jumalan läsnäolon ja huolenpidon toivottamista. Jeesuksen kosketus oli hyvä kosketus. Niinpä he nyt lapsineen lähestyivät heitä.

Opetuslasten mielestä ihmiset häiritsivät Jeesusta. Lisäksi heidän mielestään lapset olivat liian pieniä ymmärtämään Jeesuksen puhetta. Niinpä he estivät ihmisiä ja sanoivat: Älkää tulko tänne. Jeesus on väsynyt ja tahtoo levätä. Lapset häiritsevät. Menkää pois.”

Jeesus kuuli sen ja sanoi opetuslapsilleen: ”Sallikaa lasten tulla minun luokseni, älkää estäkö heitä.” Jeesus pani kätensä lasten pään päälle ja siunasi heidät yksitellen.

Ihmiset lähtivät iloissaan kotiin. Heillä oli hyvä olla. Jeesus oli opettanut heitä ja siunannut heidän lapsensa.

(Matt. 19: 13 – 15)

Mikkelinpäivää vietetään myös enkelien päivänä. Kreikkalaista alkuperää oleva sana, enkeli, tarkoittaa hyvän sanoman tuojaa. Ei siis ole ihme, että enkelien ja lasten päivää vietetään yhdistetysti Mikkelinpäivänä.

Lapsille enkelistä välitettävän mielikuvan tulee olla turvallinen. Enkeli on taivaallinen olento, Jumalan lähettämä ja ihmisen ystävä. On kuitenkin varottava antamasta lapselle sellaista mielikuvaa, että enkeli varjelee niin, ettei mitään pahaa voi koskaan konkreettisesti tapahtua. Kasvattajan tulee välttää myös sen ajatuksen tukemista, että kuolleet muuttuvat enkeleiksi. Se ei ole Raamatun mukaista.

Enkeleitä esiintyy monissa kulttuureissa. Enkelihahmo tuo usein vaikeuksissa olevalle ihmiselle avun. Kristillisessä traditiossa enkeli on Jumalan viestintuoja ja lähettiläs. Raamatun enkelit ilmoittavat iloisia uutisia, varoittavat vaarasta ja vierailevat ihmisten kodeissa.

Kirkkovuoden kertomuksissa enkeleillä on merkittävä tehtävä. Maria kuuli enkeliltä saavansa lapsen, jouluyönä enkeli ilmoitti ilosanoman Vapahtajan syntymästä, ja pääsiäisenä naiset tapasivat enkelin avoimen haudan suulla kertomassa ylösnousemusviestiä.

Lapselle enkeli luo turvan kokemuksen. Aihealueen laulujen viesti onkin turvallisuudessa, kuten ”Maan korvessa kulkevi lapsosen tie” – laulussa lauletaan. Enkelistä kertominen ei kuitenkaan saa olla automaattinen vastaus pelkoihin tai elämän iskuihin. (Eskelinen 1983, 97–100.)

”*Kuín lampaat*” – tarina sopii esikouluikäisille:

Missä olet nähnyt tällaisen liikennemerkin? Se on kolmion muotoinen. Siinä on punaiset kehykset, ja se on keskeltä keltainen. Keltaisella pohjalla on kaksi lasta.

Autoilijalle liikennemerkki kertoo, että lähellä on lapsia. Aja varovasti, ettet aja lasten päälle. Lapset ovat erityissuojeluksessa. Samalla liikennemerkki kertoo, että lapset voivat olla ajattelemattomia. He tarvitsevat erityissuojelua. Kun he koulupäivän jälkeen ryntäävät koteihinsa, he näyttävät lammaslaumalta. Juoksevat ja ryntäilevät.

Norjassa on tällainen liikennemerkki: Kolmio, jossa punaiset reunat ja keskusta on keltainen. Keltaisella pohjalla on kaksi lammasta. Liikennemerkki kertoo, että tiellä voi olla lampaita. Ne saattavat

jopa nukkua keskellä tietä. Ne nukkuvat sikeästi, eivätkä osaa varoa lähestyvää autoa. Lapset ovat Jumalalle kuin paimenen hoivattavia lampaita. Juuri sen takia lapset tarvitsevat erityissuojelua. Jumala on antanut jokaiselle enkelin, suojelusenkelin. Ja hän on antanut enkelille käskyn: Enkeleitten pitää varjella sinua kaikilla teilläsi.

(Junkkaala ym., 1992, 31.)

Etsitään enkeleitä - leikki

Leikin ohjaaja sijoittelee joka puolelle jumppasalia heijastimia, joiden kerrotaan kuvastavan enkeleitä. Huone on pimennetty. Lapset saavat kotoa tuoduilla taskulampuillaan etsiä tilasta välkehtiviä enkeleitä. Ryhmässä voi olla kerrallaan korkeintaan viisi lasta, jotta kaikille löytyy enkeleitä.

Keskusteluhetki enkelikysymysten pohjalta

Ovatko enkelit näkymättömiä?

Mitkä ovat enkelin tehtävät?

Ilmestyvätkö enkelit ihmisen ollessa valveilla?

Onko olemassa suojelusenkeleitä?

Suosittelen lämpimästi Mari Torri-Tuominen (toim.) Kirkkomuskari – kirjaa päiväkodille. Se sisältää kattavan valikoiman leikkejä, loruja, musiikinkuunteluvinkkejä sekä yli 80 uutta laulua nuotteineen, Materiaali on jaksotettu kymmenen teeman avulla, jotka ovat simpukka, sydän, enkeli, ikkuna, kynttilä, pisara, leipä, risti, lammas ja kyyhkynen. Kirja auttaa uskontokasvatustuokioiden suunnittelemisessa ja toteuttamisessa.

Enkelilaulu

1. Vaarallinen joskus elon vaihteleva tie
läpi synkän metsänkin se joskus meitä vie.
Silloin älä pelkää, varjoja suurempi on
vierelläsi hahmo, suojelusenkeli.
2. Ne on tänne tulleet meitä auttamaan,
lähetetty taivaasta pahalta suojaamaan.
Vaikka joskus olemaan joutuu yksinkin,
vierellä on hahmo suojelusenkelin.
3. Enkelit on vahvempia kuin on murheet maan,
niiden kädet suojelee, rohkaisee jaksamaan.
Ja illalla kun vihdoon tyynyyn painaa pään,
sängyn vierelle meidän enkelimme jää.
(Kirjasta Ilonpesä, 25)

Enkelihippa – enkelit turvana

Etukäteen valitut enkelit ovat turvapaikkoja. Enkeleille voi laittaa merkiksi joulukuusennauhaa pään ympärille. Liikkua saa vain kävelemällä. Muuten leikitään tavallisen hipan säännöillä.

Enkelihippa – enkelit vapauttajina

Leikitään tavallisen hipan säännöillä. Kun joku jää kiinni otetuksi, hän jähmettyy paikoilleen kuin vangittu. Etukäteen valitut enkelit ovat vapauttajia. Joulukuusenauhan voi laittaa pään ympärille. Vapauttaminen tapahtuu koskettamalla.

Enkeli ohjaa

Valmista lyhyt rata, missä mennään jonkun esteen ali ja toisen yli, välillä kontataan ja välillä otetaan sivuaskelia. Yksi tai kaksi ohjaajaa on pukeutunut enkeleiksi. Enkelit ohjaavat lapsia radan eri vaiheissa. Rohkeimmat lapset voivat laittaa huivin silmilleen. Radan voi suorittaa myös näkevästä enkelin auttaessa eteenpäin.

Taikinaenkelit

Taikataikinasta tehdään enkeleitä, joko muovailemalla käsin tai painamalla pipar-kakkumuotilla. Enkelin päähän on hyvä tehdä pieni reikä, johon myöhemmin kiinnitetään lanka.

Taikataikinan ohje (6-8 kpl enkeleitä)

2dl vehnä jauhoja

0,5 dl suolaa

n. 1 dl vettä

1 rkl öljyä

Sekoita ainekset lämpimään veteen tasaiseksi taikinaksi. Anna mielellään seistä ainakin tunnin ennen leipomista.. Enkelit ”paistetaan” 125-asteisessa uunissa vähintään 1,5-2 tuntia. Taikinaa voi värjätä karamelli- tai vesiväreillä.

Rakennetaan enkelinäyttely (kortit, pöytäkoristeet, taulut, joulukoristeet)

Rakennetaan enkeliaiheinen alttari.

Enkeliaiheista materiaalia löytyy lisää kirjasta Ilonpesä, Kaksivuotinen kasvatus- ja opetussuunnitelma 3-5- vuotiaille, 2010 (toim. Päivi Isoaho). Kirja sisältää CD-levyn.

ENKELI – loruleikki

Pikku Enkeli odottaa:
 kohta jälleen soittaa saa!
 Sormet ensin verryttelee,
 kädet ylös kurkottelee.
 Vähän vielä pyörittelee,
 sitten alkaa: yy, kaa, koo, nee
 Sh, sh, sh, sh marakassit
 sihisee ja suhisee.
 Kopu kop, kopu kop, palikatkin
 hakkaa, ääni kovenee.
 Pumputi, pum, pum, rummut pauhaa, lyödään käsillä polviin
 Koko taivas tömisee.
 Ding, dong, ding, dong
 kellot hiljaa kilisee.
 Tsing, tsäng, tsing, tsäng
 kanteleetkin helisee.
 Lopuks vielä kaikki saa
 yhdessä näin taputtaa.
 (Torri-Tuominen, Mari, 2010)

enkeli – viittoma
 hierotaan kämmeniä toisiinsa
 suljetaan ja avataan sormia
 kurkotetaan käsillä kohti kattoa
 pyöritellään olkapäitä
 näytetään sormilla
 käsiä heilutellaan nyrkissä
 lyödään sormia yhteen
 heilutellaan käsiä kuin kelloja
 toisen käden sormista tehdään kantele,
 jota soitetaan toisen käden etusormilla
 taputukset

”Taivaan Isä siunaa meitä,
 anna meille enkeleitä,
 siivilläsi meidät peitä,
 älä meitä koskaan heitä.”

4. PYHÄINPÄIVÄ

4.1 Toteuttamismenetelmiä

Pyhäinpäivänä muistelemme kaikkia niitä rakkaitamme, jotka ovat kuolleet. Sytytämme heidän haudoilleen kynttilöitä. Illan pimetessä hautausmaa on kuin ihana puutarha, sillä valot ovat pimeässä kuin kukkia.

Pyhäinpäivänä voidaan päiväkodissa viettää tunnelmallinen hetki, jossa keskustellaan poismenneistä sukulaisista tai ystävistä. Lapsen kysymyksiin on syytä vastata suoraan, muttei enempää, kuin mitä hän kysyy. Vastaus voi olla myös se, että emme tiedä, Jumala tietää.

Kasvattaja voi lähteä käsittelemään aihetta esim. tekemällä pienen muistopöydän, johon hän laittaa valkoisen liinan ja kynttilän sekä esimerkiksi valokuvan poisnekuneesta sukulaisestaan. Aiheesta on paljon kirjallisuutta, jonka avulla voi myös herätellä keskustelua aiheesta. Tunnelmallisilla diakuvilla ja rauhallisella musiikilla päästään myös aiheen pariin. Pyhien päivä (san. ja säv. Jukka Salminen), on laulu, joka kertoo isoisän kuolemasta lapsen näkökulmasta. Suuri kertomus 3-4, cd.

Ryhmän ollessa suhteellisen pieni voidaan hetki toteuttaa kynttilöiden kanssa. Päiväkodissa kynttilöiden käyttö on nykyään kiellettyä, mikä on todella harmi. Perinteisiä kynttilöitä voivat korvata led-kynttilät, jos lupaa aidoille ei saada. Varataan jokaiselle tuohukset ja led-kynttilät sekä hiekka-astia, johon jokainen voi asettaa kynttilänsä. Vaihtoehtoisesti voi käyttää myös tuikkuja, jotka asetellaan lasilevyille tai peltivadille. Lapset asettavat kynttilänsä hiekkaan ja muistelevat poismennyttä lähimmäistään. Kynttilöiden palaessa voidaan kuunnella rauhallista, klassista musiikkia esim. Albinonin Adagiota tai Griegin Åsan kuolemaa

Pyhäinpäivän pieni pöytäteatteriesitys: "MUMMO JA PETTERI HAUTAUSMAALLA"

Tarvikkeet: Pöydälle rakennetaan kirkonmäki ja hautausmaa, matala laatikko, jossa on hiekkaa, pieniä kiviä, havuja ja tikkuja.

Henkilöt: pieni poika, mummo

Tiellä kulkee kaksi ihmistä. Siellä kulkee pieni poika mummonsa kanssa. Poika on nimeltään Petteri, ja mummon nimi on Kaisa, mutta Petteri kutsuu häntä vain mummoksi. Mummolla on kädessään kori, jossa on vihreitä havunoksia, ja Petterin kädessä on valkoinen kynttilä. Petteri ja mummo keskustelevat vilkkaasti keskenään. Kuunnellaanpa, mistä he puhuvat.

Mummo: Petteri, minä mietin usein, että mitä sinä muistat vaarista. Vaarin kuolemasta on kulunut jonkin aikaa, ja sinähän olit silloin vasta neljävuotias.

Petteri: Minä muistan, kun vaari luki minulle satuja. Senkin muistan, kun pääsin vaarin kanssa kalastamaan. Joskus vaari lauloi minulle. En minä siitä laulusta paljon muista, mutta siinä puhuttiin jostain turvapaikasta.

Mummo: Sinä tarkoitat varmaan vaarin lempivirttä, jossa lauletaan näin: ”Kun on turva Jumalassa, turvassa on paremmassa.” Sitähän se vaari aina niin mielellään lauloi.

Petteri: Mummo, minulla on ikävä vaaria ja vaarin laulua.

Mummo: Niin minullakin, Petteri. Me sentään olimme vaarin kanssa yhdessä neljäkymmentä vuotta, ja se on pitkä aika se. Mutta tiedätkö mitä? Vaikka vaari ei enää olekaan meidän luonamme, tiedän, että hänellä on hyvä olla siellä Taivaan Isän luona. Nyt vaari ei enää tunne kipua eikä särkyä. Sinulle ja minulle on jäänyt paljon hyviä muistoja vaarista, ja ne muistot lohduttavat meitä, kun ikävä yllättää. Mutta kas, nythän me jo tulimme tänne vaarin haudalle. Laitetaanpas yhdessä nämä havut paikalleen ja sytytetään sitten kynttilä niiden viereen.

Petteri: Mummo, minä uskon, että vaari on iloinen, kun ”näkee” meidät yhdessä.

Mummo: Niin minäkin uskon.

Pappa-tarina

Papalla oli moottoripyörä. Sellainen jossa oli mustaa ja kiiltävää. Siinä oli kaksi istuinta. Minä istuin takana ja pidin lujasti kiinni papan nahkatakista. Moottori örisi ja takapuoleni tärisi. Mentiin mökille ja takaisin. Pysähdyttiin kioskillä, ja pappa osti vaaleanpunaista purkkaa. Sain Ferrarin kuvan.

Papan pihassa oli keinu, sellainen, jossa istutaan vastakkain. Minä istuin papan sylissä. Kerran, kun papan naapuri tuli vastapäätä istumaan ja rupattelemaan, pappa kehui minua hyväksi laulajaksi. Minusta tuntui hyvältä. Poskipäitä lämmitti.

Papalla oli soutuvene, johon mahtui monta kalaverkkoa, pitkäsiima ja onget, mato-purkki ja tietenkin haavi, niitä isoja kaloja varten. ”Väenkalaa”, sanoi pappa, jos tuli särki. ”A vot”, sanoi pappa, jos tuli kuha. Pappa opetti sylkäisemään matoon ja papalla oli lämmin ääni. Papalla oli hyvin vähän hiuksia. Järki ja hiukset eivät kuuluneet samaan päähän. Pyysin äitiä leikkaamaan hiukseni lyhyiksi. Sitten pappa kuoli. Minä itkin. Menin autotalliin ja itkin. Pappa oli minulle tärkeä ja rakas. Kun menettää tärkeän ja rakkaan, silloin itkee. Ja hyvä onkin. Se helpottaa.

Pyhäinpäivänä vien kynttilän papan haudalle. Isossa kivessä lukee papan nimi ja se päivä, jolloin hän syntyi, ja se päivä, jolloin hän kuoli. Siinä kivessä lukee: ”Minä olen ylösnousemus ja elämä. Joka minuun uskoo, ei ikinä kuole.” Se tarkoittaa sitä, että minä vielä näen papan.

(Kuva: Silja Lamminmäki-Vartia)

Tässä kuvassa on rakennettu ”pyhäinpäivänurkkaus”, kynttilöiden, kukkien ja muistokuvien avulla. Lapset osallistuvat luku- ja keskusteluhetkeen pienryhmissä.

4.2 Kuolemaan liittyvät kysymykset

.

Miksi kuolema on olemassa?

Kuolema on asia, jonka käsittely lapsiryhmässä tuntuu usein vaikealta. Ajattelemme usein, että heillä on vielä paljon aikaa ajatella kuolemaa, ettei heitä kannata ”turhaan” huolestuttaa. Tulee muistaa, että lapsi kuitenkin suhtautuu kuolemaan luonnollisesti. Aikuiset luulevat siis suojelevansa lapsia hiljaisuudellaan. Freud on sanonut: ”Yritämme tappaa kuoleman hiljaisuudellamme.” Kuoleminen kuuluu elämään samalla tavoin kuin syntyminen. Lapset haluavat varmistaa, että elämän ääripäiden tyhjiys ei pelota meitä aikuisia. On siis hyvä puhua lapselle kuolemasta jokapäiväisissä tilanteissa odottamatta, että hän kokee sen suoraan esimerkiksi koiransa tai isovanhempansa kuollessa. Lasten huolien edelle ei kuitenkaan kannata mennä, sillä silloin heille saatetaan luoda turhaan ahdistusta. Pyhäinpäivänä on oiva tilaisuus puhua kuolemasta.

Tyypillisiä lasten kysymyksiä kuolemasta ovat mm: Miltä tuntuu, kun kuolee? Sattuuko se? Mihin ihmiset menevät, kun he kuolevat? Pääseekö Murre taivaaseen? Milloin minä kuolen? Missä on se taivas, jonne mennään kuoleman jälkeen? Miten kuollut menee arkusta taivaaseen? Lapsen kysymyksiin on syytä vastata suoraan mutta ei enempää, kuin hän kysyy. Vastaus voi olla myös se, että emme tiedä, Jumala tietää.

Miksi pitää kuolla?

Lapset puhuvat jo hyvin aikaisin kuolemasta. Usein se tapahtuu leikin kautta. He esimerkiksi ampuvat toisiaan ja kuolevat. Tielle, pihalle ja ylipäättään luontoon kuolee eläimiä, joita he näkevät. Kukat kuolevat, ja lehdet putoavat. Lapsille tämä on kovin luonnollista ja he ymmärtävät elämän kiertokulun ja ovat siitä hyvin kiinnostuneita. Kuolleen linnun tai kuihtuneen kukan edessä voi tutustua elämän rajallisuuteen ja varsinkin avata keskustelua aiheesta. Näin lapsen annetaan ymmärtää, että kuolemasta voi puhua, se ei ole mikään tabu. Francoise Dalto sanoi, että lapselle, joka kysyy, miksi pitää kuolla, voidaan vastata: ”Me kuolemme, kun lopettamme elämisen.” Tuohon ei ole paljon lisättävää. Vaikka tiedämme, että elämän

kiertokulussa on myös onnettomuuksia, eikä kaikilla ole mahdollisuutta elää pitkää elämää, lapset kuitenkin harvoin kohtaavat näitä tilanteita. Siksi tämä vastaus on suuri helpotus, sillä se kertoo että, kuolema kuten muutkin asiat seuraa tiettyä lainalaisuutta. Yleensä ihminen kuolee sukupolvien järjestyksen mukaan, ja se tuo lapselle turvallisuudentunnetta. (Gaudrat, Marie-Agnes, 2007, 219 – 220.)

Kuolemaan liittyvää kirjallisuutta on nykyään paljon. Olen kerännyt joitakin esimerkkejä tämän aiheen loppuun.

4.3 Suruhartaus lapsille (esim. suuronnettomuuden sattuessa)

Lapset kuulevat ja näkevät usein järkyttäviä uutiskuvia. Tsunami-onnettomuuden tapaiset tragediat mietityttävät lapsia. Televisio tuo kauhunhetket jokaisen perheen olohuoneeseen. Vanhemmilla ei ole välttämättä aikaa tai keinoja käsitellä asiaa lasten kanssa. Päiväkodissa on mahdollista varata rauhallinen hetki asioiden käsitelyyn, kysymyksille ja pohdinnoille. Päiväkodilla ei ole luotu tietääkseni tällaisten kriisien varalle minkäänlaista hartauspohjaa, joten esitän seuraavaksi tällaisesta esimerkin.

Tehdään valmiiksi pieni alttaripöytä: valkoinen liina, kynttilä, Raamattu, suruteeman sopiva esine (kukka, enkeli tms.)

Pienessä ryhmässä voidaan käyttää kynttilöitä/tuohuksia/tuikkuja/ledejä, joita kukin lapsi saa vuorollaan asettaa hiekka-astiaan.

Alkulauluna esimerkiksi Jumalan kämmenellä (lasten virsi 99, virsikirja 499)

Hartauden voi aloittaa esimerkiksi näin:

Olemme kokoontuneet tämän pienen alttarin äärelle aivan erityisestä syystä. Te olette varmasti monet kuulleet uutisista tai puhuneet vanhempienne kanssa suuresta onnettomuudesta, joka tapahtui eilen. Meidän ihmisten on kovin vaikea ymmärtää sitä, että jotain näin järkyttävää pääsee tapahtumaan. Jokaisen mieleen nousee kysymys, miten näin voi käydä – miksi Taivaan Isä sallii tällaista?

Meillä ei ole kellään valmiita vastauksia, mutta yhdessä voimme kysellä ja pohtia asiaa. Tärkeintä on, ettei kukaan joudu yksin miettimään näin vaikeita kysymyksiä. (Tässä vaiheessa voisi antaa lapsille mahdollisuuden kysellä ja kertoa omista ajatuksistaan.)

Voimme nyt sytyttää kynttilän kaikkien niiden puolesta, jotka surevat onnettomuudessa kuolleita ja loukkaantuneita. Voimme myös rukoilla kaikkien heidän puolestaan ja pyytää Taivaan Isältä heille voimia. Ihmisillä on suuri suru, kun he tietävät, että oma läheinen on kuollut. (Kynttilöitä sytytettäessä voi rauhallinen musiikki soida taustalla.)

Rukous

Taivaan Isä, sinä tiedät että monella ihmisellä on tänään suuri suru, kun he ovat menettäneet läheisen ihmisen.

Lohduta jokaista surevaa ja itkevää ihmistä. Lähetä heidän rinnalleen joku ihminen auttamaan, tukemaan ja rohkaisemaan. Kiitos kaikista niistä ihmisistä, jotka ovat auttaneet loukkaantuneita ja vaaraan joutuneita. Auta, että mekin osaisimme lohduttaa ja tukea toisiamme silloin, kun joku on surullinen. Kiitos, että olet luvannut pitää meistä kaikista huolta.

Loppulaulu

Kun on turva Jumalassa (lasten virsi 100, virsikirja 397) tai
Maan korvessa (lasten virsi 51, Kotien rukouskirja s.88)

Hartauden jälkeen voi olla toiminnallinen osio, jossa lapsille annetaan mahdollisuus tekemisen ja keskustelun avulla käsitellä asiaa.

Muovailun tai musiikkimaalauksen kautta lapset voivat purkaa sisäisiä tuntojaan.

Kynttilät pöydällä

Kynttilä sopii hyvin kuoleman käsittelyyn. Oma kokemukseni siitä on kun eräs päiväkodin työntekijöistä kuoli yllättäen. Lapset ymmärtävät jo hyvin symboliikkaa.

Asettele pöydälle erilaisia kynttilöitä ja kerro, että ne kuvaavat meitä ihmisiä. Jokaisella kynttilällä on oma tarinansa. Joidenkin elämä näyttää loisteliaalta, toisten yksinkertaiselta ja vaatimattomalta. Joku on saanut palaa rauhassa loppuun, kun

taas joku toinen on sammunut heti alkuunsa. Joukossa voi olla myös pienet vauvakynttilät. Anna lapsille mahdollisuus kommentoida omia ajatuksiaan.

4.4 Kirjallisuutta

Surua ja kuolemaa käsittelevät lastenkirjat kannattaa lukea aina ensin itse. Lasta helposti hämmentäviä kielikuvia kuten ”nukkui pois” tai ”lähti pitkälle matkalle” on vältettävä. Kirjoja voi käyttää monipuolisesti lapsen kanssa esimerkiksi piirtämällä kirjan aiheesta. Seuraavaan listaan on koottu kuolemaa ja tunteita käsitteleviä lastenkirjoja. Lisää kirjallisuusluetteloita löytyy muun muassa KÄPY ry:n internetsivuilta. Seuraavat kirjasuosittelut olen lainannut lasten ja nuorten parissa työskenteleville tarkoitetusta oppaasta ” Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut?”(Uittoinen, Mynttinen, Lainio).

* Bourguignon Lawrence. Vanha elefantti. Lasten Keskus 2005.

Pikku hiiri ja Vanha elefantti ovat ystävyksiä. Kummastakin on ollut paljon iloa ja apua toisilleen. Vanha elefantti on nyt kuitenkin jo hyvin väsynyt, eikä se edes enää näe kunnolla. Se alkaa kaivata vain lepoa ja rauha sekä poispääsyä viidakon iloisesta elämästä. Vähitellen Pikku hiiri ymmärtää, että luopuminen ja luovuttaminen kuuluvat elämään. Eläinystävien kautta kirja kertoo kuoleman lähestymisestä ja surun kohtaamisesta.

* Chichester Clark Emma. Koirien taivas. Kustannus-Mäkelä 2003.

Arton vanha Niki-koira kuolee ja menee taivaaseen. Poika ikävöi kuollutta lemmikkiään, mutta Niki ilmestyy hänelle unissa. Eräänä yönä unessa Niki antaa Artolle pienen koiranpennun.

* Durant Alan. Aina ja ikuisesti. Kustannus-Mäkelä 2004.

Syksyn tultua kettuvanhus sairastuu ja kuolee. Ystävät järjestävät hautajaiset. Suru alkaa helpottaa vasta keväällä, kun eläimet muistelevat hauskoja sattumuksia ketun elämästä.

- * Eerikäinen Marjo & Harri. Suru vieraana kodissamme. Happy rabbit's 1995.
Lämmin kuvaus pikkuveljen kätkytkuoleman aiheuttamasta perheen surusta. Pelkistetyt piirroskuvat. Sopii luettavaksi monta kertaa aivan pienimpienkin kanssa.
- * Egger Bettina. Marianne muistelee mummia. Kustannus-Mäkelä 1987.
Kauniit muistot lievittävät Mariannen surua totuudenmukaisessa kuvakirjassa.

- * Franzon Päivi & Airola Sari. Surusaappaat. Lasten Keskus 2006.
Mummo on Eemin paras keinu- ja kalakaveri. Mummon sairastuessa yhteiset leikit vaihtuvat sairaalavierailuihin. Mummo kuolee, ja Eemin kodin valtaa hiljaisuus, sillä perheenjäsenet koettavat peittää surunsa toisiltaan. Rintaa painava surumöykky saa pojan askeleen yhä raskaammaksi. Eemi kuitenkin oppii itse ja opettaa äidille ja isällekin, että hankalat asiat on helpompi hyväksyä, kun niistä saa ja uskaltaa puhua. Sanoja surun ilmaisemiseksi on aluksi vaikea löytää. Yhdessä turvallisen aikuisen kanssa itketyillä kyynelillä on kuitenkin puhdistava vaikutus.

- * Friester Paul & Goossens Philippe. Parkupöllö. Lasten Keskus 2004.
Pikku pöllö itkee itkemistään. Hänen ystävänsä yrittävät lohduttaa. Vihdoin kun Pikku Pöllö lentää äidin syliin ja äiti kysyy mikä on hätänä, pöllö ei edes enää muista, miksi parkuu.

- * Gray Nigel. Pikkunallen isoisä. Kustannus-Mäkelä 2000.
Pikkunalle ja Ukki ovat parhaat kaverukset. Eräänä päivänä vanha Ukki kuitenkin sairastuu eikä enää parane. Tarina korostaa lohdullisesti elämän jatkumista uusissa sukupolvissa. Kaunis kuvitus.

- * Holmberg Tiina & Moisio Johanna. Ville Vilkastuksen tunneseikkailu. Pesäpuu ry 2003.
Tunnetarina pienen gorillan päivästä, hajonneesta perheestä sekä siitä, mitä tunteet saavat aikaan kehossa. Kuvakirja sydänluukkuineen johdattaa lapset tunnistamaan kymmenen eri tunnetilaa ja kertomaan niihin mahdollisesti liittyviä omia kokemuksia.

- * Impey Rose. Höyhentyynyt. Kustannus-Mäkelä 1997.

Pikku-Saaraa kyllästyttää, kun aikuiset vain puhuvat ja itkevät. Mummu on kuollut, mutta koko asia tuntuu Saarasta etäiseltä. Höyhen vajan ikkunalaudalla herättää eloon muiston mummusta, äidistä ja Saarasta täyttämässä höyhentyynyjä ja silloin itku ja nauru tulevat yhtä aikaa.

* Issakainen Tytti & Lindfors Helena. Atte ja Anna. Toivo kantaa. Lasten Keskus 2007.

Pieni kirjanen käsittelee kuolemaa ja surua kristillisestä näkökulmasta Aten ja Annan Esa-sedän kuoltua. Hautajaisten kulkua ja niihin liittyä asioita käydään läpi tarinan kautta.

* Jalonen Riitta. Tyttö ja naakkapuu. Tammi 2004.

Tarina kuvaa lapsen elämän käännekohtaa, isän kuoleman aiheuttamia väistämättömiä muutoksia. Pieni tyttö miettii elämänsä sattumuksia rautatieaseman isojen naakkapuiden alla, äidin ostaessa matkalippuja uuteen paikkaan. Kun naakat yhtäkkiä lähtevät lentoon ja katoavat näkymättömiin, tyttö tietää, miltä puista tuntuu. Muistot isästä nousevat silmien eteen kuviksi.

* Kaskinen Anna-Mari. Kerro minulle taivaasta: Kun kuolema koskettaa. Kirjapaja 2004.

Kirja kertoo kuolemasta, hautajaisista, surusta ja muistelusta kristillisen näkemyksen mukaan. Kirjassa on kaunis kuvitus, ja se sisältää Kaskisen runoja.

* Korolainen Tuula. Kissaenkeli muuttaa taivaaseen. Tammi 1999.

Aleksilla on kauhea ikävä auton alle jäänyttä Roope-kissaa. Pojan surun ollessa suurimmillaan Roope vierailee maan päällä kissaenkelinä, yhtä kissamaisena kuin eläessäänkin.

* Liikkanen Annu. Hei vaan, mummi. Lasten Keskus 1998.

Ei kai voi olla olemassa ja sitten yhtäkkiä ei olekaan! Näin ajattelee Alma, kun mummi kuolee. Mummin iloinen olemus ja hauskat jutut tulevat koko ajan mieleen. Välillä Almaa kiukuttaa, vaikka olo onkin surullinen. Hautajaisten jälkeen on helpompaa hyväksyä se, että mummi on mennyt taivaaseen.

* Mörö Mari. Surunappi. Lasten Keskus 2009. Julkaisija SYLVA ry.

Valtsun ja Veeran veli, Olli, on sairas, eikä hän parane. Miksi joku sairastuu, mutta joku toinen saa olla terve? Kaikkea ei ihminen, eikä edes mummon virkkaama tuhatjalkainen, voi ymmärtää. Sisarukset kohtaavat elämän rajallisuuden, kun Olli menehtyy. Koko perheellä on surun ja ikävän aika. Silloin mummo ompelee mustan napin tuhatjalkaiselle. ”Se on vähän niin kuin surunappi”, mummo sanoo. Nappi kertoo, että sen kantaja on menettänyt läheisensä ja suree häntä. Surunappi-kirjassa seurataan menetyksen kohdanneen perheen arkisia tilanteita hyvinä ja huonoina päivinä. Kirjassa ihmetellään ja kysytään miksi. Teinkö jotakin väärin, että tämä sairaus tuli juuri meille, eikä sitä voitu parantaa?

* Nilsson Ulf. Leikitään hautajaisia. Kustannus-Mäkelä 2006.

Jonkun on autettava maassa makaavia kuolleita eläimiä. Lapset perustavat oman hautaustoimiston. Kuolleet kimalaiset, pakastimesta löytyvät sillit ja mummon loukkuihin jääneet hiiret saavat kaikki arvokkaat hautajaiset kukkineen, itse kirjoitettuihin värssyineen ja hautakivineen. Humoristinen ja haikea tarina lapsista, jotka pohivat elämän ja kuoleman mysteeriä.

* Ranssi-Matikainen Hanna & Juvonen Riikka. Jospa ukki nukkuukin. Suomen hautaustoimistojen liitto 2002.

Jasminin ja Joonan ukki on kuollut. Sisarukset pohtivat yhdessä kuolemaan liittyviä kysymyksiä. Mistä ukille saadaan arkku? Minne ukin tavarat joutuvat? Jasmin miettii sitäkin, tuleeko ukille haudassa kylmä. Kirjan sävy on valoisa ja toiveikas: kaikki ei pääty kuolemaan. Läheinen jatkaa elämäänsä muistoissamme, ja ehkä hän näkeekin meidät pilven takaa. Kirjan loppuun sijoitettu asiantuntijaosio pyrkii vastaamaan surun keskellä niin lapsen kuin aikuisenkin mieltä vaivaaviin kysymyksiin.

* Sandström Mikaela. Linnea ja Äiti Enkeli. Tammi 2003.

Linnea elää kaksin isänsä kanssa. Äiti asustaa pilvien päällä. Kaikki on hyvin siihen asti, kun isä tutustuu Helgaan. Ei kai kukaan voi ottaa äidin paikkaa? Onneksi Linnea saa viestin Äiti Enkeliltä. Valoisa tarina, jossa on hauska kuvitus.

(Laimio, Mynttinen, Uittomäki 2007, 43 – 49.)

4.5 Toiminnallisia menetelmiä surun työstämiseen

* Sadutus käsinuken avulla

Lapsi voi kertoa käsinukelle mitä haluaa. Kirjoita tarkkaan tarina ylös ja lue se lopuksi hänelle. Tämän jälkeen lapsi saa tehdä lisäyksiä tai korjauksia tarinaansa niin halutessaan. Hän voi myös itse kuvittaa tarinan.

* Oman kirjan tekeminen

Lapsi voi piirtää annetuista aiheesta. Tehdyt sivut nidotaan lopuksi yhteen kirjaksi. Aiheet voivat olla esimerkiksi: minun perheeni, muistoja, muisto hautajaisista, näistä asioista tulen iloiseksi, nämä asiat pelottavat minua, nämä asiat auttavat, jos minua pelottaa, näissä asioissa olen hyvä, tulevaisuuden toiveita jne. Kirjaan voidaan liittää myös lapsen omia tarinoita.

* Oma vartalo -askartelu

Piirrä suurelle paperille lapsen vartalon ääriviivat. Lapsi saa leikata vartalon viivoja pitkin, jolloin tuloksena on lapsen itsensä kokoinen paperinukke. Hänelle voi antaa erilaisia tehtäviä: ”leikkaa lehdistä tai piirrä iloisia kuvia ja liimaa ne vartaloon”, ”maalaa iloisella värillä ne kohdat, joissa ilo tuntuu”, ”maalaa surullisilla väreillä ne kohdat, joissa suru tuntuu” jne. Lisäksi lapselle voi antaa värikkäitä papereita, tapetinpaloja tms., joilla hän voi koristella vartaloa, sekä lankoja, joista hän voi tehdä hiukset. Hahmoon voi koota myös niiden ihmisten nimiä ja/tai kuvia, jotka ovat lapselle tärkeitä ja joihin voi turvata esimerkiksi hahmon ”taskuun”.

* Kynttilälyhdyn askartelu haudalle

Pyydä lasta leikkaamaan servieteistä kuvioita ja irrottamaan painettu päällimmäinen kerros varovasti. Kuvioden nurjalle puolelle levitetään ohut kerros serviettilakkaa. Kuvat kiinnitetään tyhjään pilttipurkkiin ja kuvioden päälle sivellään varovasti lakkakerros. Lakan kuivuttua purkit laitetaan uuniin n. 30 minuutiksi. Kuivumisaika ja uunin lämpötila riippuvat lakkamerkistä. Kirkkaasta lasista valmistettujen valmiiden hautakynttilöiden koristelu lasimaaleilla maalaamalla on myös mukava pieniltäkin lapsilta onnistuva koristelutapa.

*** Turvapaikan rakentaminen**

Keskustele lapsen kanssa siitä, missä paikassa hän tuntee olonsa turvallisesti kotona. Paikka voi olla esimerkiksi sohvan nurkassa tyynyjen seassa, omassa sängyssä peiton alla pehmolelu kainalossa jne. Keskustelun jälkeen voidaan rakentaa maja esimerkiksi tuoleista, peitoista, tyynyistä jne.

*** Musiikkimaalaus**

Laita taustalle soimaan instrumenttimusiikkia ja anna lapselle iso paperi tai pala tapettia sekä maalaustarvikkeet. Lapsi saa maalata, mitä itse haluaa. Myös sormivärit ovat hyvä vaihtoehto musiikkimaalaamiseen.

5. PÄÄSIÄINEN

Vasussa halutaan antaa lapselle mahdollisuus tutustua uskonnollisiin ja katso-muksellisiin perinteisiin, tapoihin ja käytänteisiin. Yhteiskuntamme suurimmat juh-lapyhät, jouluku ja pääsiäinen, ovat kirkollisia juhlia, jotka sisältävät paljon kansallista kulttuuriperinnettä. Pääsiäiseen liittyy paljon tapoja ja perinteitä, joiden kristillisiä juuria ei tulisi unohtaa. Päivähoidon uskontokasvatus korostuu näiden suurimpien juhlien yhteydessä.

Pääsiäinen on juhla, joka herättää kysymyksiä niin lapsen vanhemmissa kuin päi-väkodin työntekijöissäkkin. Jeesuksen elämän traagisten tapahtumien esilletuomi-nen saattaa tuntua hankalalta, sillä aikuiset haluavat säästää lapsen kärsimyksen ja surun tuomalta ahdistukselta. Kasvatuksen yksi tärkeä tehtävä on kuitenkin aut-taa lasta vaikeidenkin tunteiden kohtaamisessa ja käsittelemisessä. Taide, sadut ja monet raamatulliset esimerkit antavat hyvän käsittelypohjan elämän traagisuu-den ja lohdutuksen kohtaamiseen. On erittäin olennaista, että pitkäperjantain ja pääsiäisaamun tapahtumat kerrotaan kokonaisuutena. Näin lapsi saa käsityksen, että jonkin uuden, iloisin vaiheen alkaminen on mahdollista, vaikka kärsimystä ja suruakin joudutaan kokemaan. Surun ja ilon tunteita ja teemoja voidaan työstää lasten kanssa mm. musiikkimaalauksella tai käsittelemällä tunnelmia esineitä ja värejä käyttämällä (Häkkänen ym., 2012, 101.)

Kasvatuskumppanuudesta vanhempien kanssa tulee huolehtia siten, että van-hemmat tietävät, miten pääsiäisaikaa lapsen kanssa käsitellään. Usein lapsen ky-symykset heräävät vasta kotona. Tällöin vanhemmilla tulisi olla edellytys selittää asiat turvallisesti ja lapsilähtöisesti.

Monet Raamatun kerronnan uudet menetelmät, kuten Godly Play ja Lattiakuvat ovat käyttökelpoisia pääsiäistapahtumien avaamisessa. Ne sopivat kaikenikäisten lasten kanssa käytettäväksi. Godly Play – menetelmässä korostuu luovuus, ilo, leikillisuus ja varsinkin kyky ihmetellä. Tässä menetelmässä leikki on erittäin kes-keisessä osassa, kuten myös lapsen hengellinen lahjakkuus. Menetelmään voi tutustua tarkemmin Lasten Keskusten ”Kohti leikkivää kirkkoa” – teoksessa (106 – 116).

Juhlia suunniteltaessa on tärkeätä ottaa huomioon esille nousevat monikulttuurisuuden ja eri katsomusten tavat ja perinteet sekä miettiä näiden yhteensovittamista. Juhlapyhät antavat mainion tilaisuuden tutustua muiden uskontokuntien ja katsomusten juhlaperinteisiin ja tapoihin.

Pääsiäisen aikaan päiväkodissa on totuttu siihen, että seurakunta kutsuu pääsiäisvaellukselle, tai lastenohjaaja tulee kertomaan pääsiäisen tapahtumista päiväkoitiin. Tämän lisäksi voitaisiin myös päiväkodissa tuoda esille pääsiäisen sanomaa jollakin toisella tavalla, joista esimerkkejä seuraavaksi.

Paastonaika

Suomen kielen sana "laskiainen" tarkoittaa sananmukaisesti paastoon laskeutumisesta. Laskiaistiistaina on perinteisesti valmistauduttu paaston alkamiseen. Silloin on pidetty hauskaa laskemalla mäkeä ja syömällä vatsat täyteen. Raskas ruoka on edeltänyt seuraavana päivänä, tuhkakeskiviikkona, alkanutta paastonaikaa. (Häkänen ym. 2012, 16.)

Paastonajan esikuvana on Uudessa testamentissa Jeesuksen paasto autiomaassa. Paaston tarkoituksena on, että ihminen katuu syntejään ja tutkiskelee Jumalan pyhyyttä ja rakkautta. Paaston aikana yritetään pyrkiä vastuullisempaan elämäntapaan ja luopumaan omasta hädänalaisten hyväksi

Päiväkodissa voi lasten kanssa viettää esimerkiksi lelupäiväpaastoa, jolloin pidetään pientä taukoa perinteisestä lelupäivästä. Voidaan puhua myös herkkulakosta tai makean syömisen vähentämisestä, sillä hampaatkin tarvitsevat taukoa sokerilta. Paastonaikana on mahdollista korostaa myös luonnonsuojelullisia näkökohtia, lajitella jätteitä tai järjestää vaikkapa pienimuotoiset siivoustalkoot päiväkodin pihalla. Tarkoituksena on kuitenkin korostaa hengellisiä arvoja ja välttää yltäkylläisyyttä ja materiaalia.

Rakennetaan ja koristellaan lasten kanssa paaston aikana pääsiäispuu

Pääsiäispuun rakentamisen voi aloittaa vaikka jo ystävänpäivänä. Haetaan esimerkiksi iso koivunoksa maljakkoon tai suureen astiaan. Sitten jokainen lapsi saa asettaa oksalle pienen, langan varassa roikkuvan, kartongista tehdyn sydämen, jossa on hänen nimensä. Oksaa rakennetaan yhdessä pikku hiljaa värikkäillä krep- pi- ja silkkipapereilla, nauhoilla sekä värikkäillä langoilla. Tarkoituksena on keksiä väreille eri merkityksiä. Ryhmän tunnetiloja tarkkaillaan ja keskustellaan siitä, mikä on ollut mukavaa, mikä kurjaa, mistä on iloittu ja mitä on surtu. Jokaiselle tunteelle etsitään sitä kuvaava nauha tms., joka ripustetaan oksaan. Näin lasten kanssa voidaan tehdä tietynlaista päiväkirjaa kokoamalla näkyväksi yhteisten päivien kokemuksia ja aiheita. Lähellä pääsiäistä voidaan oksille asettaa höyheniä, pikku tipuja tai munia. Näin rakentuu samalla ryhmän oma virpomisoksa. Kullakin lapsella voi myös olla oma oksa, jonka kukin saa viedä palmusunnuntaiksi kotiinsa.

Virpomisperinne

Virpominen on saanut sisältönsä kahdesta raamatunkertomuksesta.

Toisessa Jeesus meni Martan, Marian ja Lasaruksen kotiin. Muiden surressa Lasaruksen yllättävää kuolemaa Jeesus meni hänen haudalleen ja herätti hänet kuolleista. Tästä perinteestä nouseva virpomisvitsa toivottaa terveyttä ja Jumalan hyvyyttä ja siunausta.

Toinen kertomus kuvaa, kun Jeesus ratsasti Jerusalemiin ihmisten asettaessa vaatteita hänen tielleen. He heiluttivat hänelle palmunoksia ja huusivat ”hoosianna”, joka tarkoittaa ”oi auta” tai ”pelasta”. Hoosiannaa huudettiin myös Messiaalle ylistyshuutona. Virpomisvitsa on palmunoksan vertauskuva, ja se annetaan Jeesuksen Jerusalemiin ratsastamisen muistoksi.

Virpomiseen liittyvällä perinteellä lapsi voi kokea aitoa pääsiäisjuhlaan valmistautumisen iloa. Päiväkodissa virpomisvitsojen valmistaminen on mielekästä ja odotettua puuhaa. Kasvattajan tehtävä on kertoa palmusunnuntain tapahtumista Raamatun mukaan. Näin kristillinen virpomiskulttuuri toteutuu hyvin lapsilähtöisellä tavalla. Toiminnalla on monta ulottuvuutta: toiminnallinen, uskonnollinen, sosiaali-

nen ja hengellinen. Antamisen ilon lisäksi lapsi saa olla myös vastaanottajan roolissa saadessaan kiitokseksi pääsiäismunia tai makeisia.

Aitoon virpomisperinteeseen eivät ole kuuluneet mitkään karnevaalityyppiset rooliasut, kuten noidanpuvut kahvipannuineen. Pääsiäisnoidat eli trullit liittyvät länsisuomalaiseen pahojen henkien olemassaolon uskomukseen. Noitaperinne juontaa juurensa keski-ajalta. Noitateemaa on selitetty sillä, että Jeesuksen kuoleman jälkeen, pahoilla voimilla oli mahdollisuus vaikuttaa ihmisten keskuudessa ja vahingoittaa heitä. Virpomisretkelle riittää lapsen normaali asu. (Häkkänen 2012, 86.)

Jeesuksen viimeinen ateria legoilla toteutettuna. Kuva: Mikko Partanen, 8v.

Pieni pääsiäisvaellus

Kuva: Kaarina Vähätalo

Liturgiset värit

Luterilaisessa kirkossa on viisi liturgista väriä: vihreä, violetti, musta, valkoinen ja punainen. Värit vaihtelevat kirkkovuoden ajankohdan mukaan.

Vihreä on toivon ja iankaikkisen elämän väri. Se on kuitenkin myös kasvun, elämän ja arjen väri. Sitä käytetään kaikkina niinä kirkkovuoden aikoina, joita varten ei ole määrätty muuta liturgista väriä.

Violetti on katumuksen, odotuksen ja valmistautumisen väri. Sitä käytetään pääsiäistä edeltävänä paastonaikana sekä joulun edellä adventtiaikana 2. adventtisunnuntaista lähtien. Violetin sijasta voidaan käyttää sinistä väriä, joka symboloi myös Neitsyt Mariaa.

Musta on murheen, surun, katoavaisuuden ja kuoleman väri. Ainoa kirkkovuoden päivä, jolloin sitä käytetään, on pitkäperjantai. Mustaa voidaan käyttää myös hautajaisissa.

Valkoinen on ilon, kiitoksen ja puhtauden väri. Se on myös Jumalan, Kristuksen, taivaan enkelien ja pyhien symboli. Sitä käytetään muun muassa kirkkovuoden suurissa juhlissa eli jouluna ja pääsiäisenä.

Punainen on tulen ja veren sekä Pyhän Hengen ja Kristuksen tunnustamisen väri. Sitä käytetään helluntaina ja pyhäinpäivänä sekä apostolien ja marttyyrien päivinä. (Lasten Keskus 2008, 9.)

Pääsiäisvaelluspöytä kannattaa rakentaa päiväkotiin mahdollisimman keskeiselle paikalle, jotta kaikkien ryhmien lapsilla on mahdollisuus katsella ja ihastella sitä. Pöydän ääreen kannattaa ottaa kerrallaan vain muutama lapsi, jotta jokainen saa rauhassa tutkia pöydällä olevia esineitä ja kuunnella pääsiäiskertomusta.

Palmusunnuntai

Jeesus teki monia ihmeitä ja opetti kansaa useissa eri kaupungeissa. Hän rakasti jokaista ihmistä ihmeellisellä tavalla, ja hänestä tuli suuri kuuluisuus. Tuskin seudulta löytyi ainoatakaan ihmistä, joka ei ollut kuullut Jeesuksesta.

Tällä kertaa Jeesus oli opetuslapsineen lähellä Jerusalemiä. Hän antoi kahdelle opetuslapselle erikoisen tehtävän: ”Menkää tuohon kylään. Sieltä löytyy aasi, jolla on varsa. Tuokaa ne tänne. Jos joku ihmettelee asiaa, kertokaa, että minä tarvitsen niitä, mutta aion palauttaa ne takaisin omistajalle.” Opetuslapset löysivät aasin ja varsan. He asettelivat vaatteita niiden selkään, ja sitten Jeesus lähti ratsastamaan aasilla. Jeesuksen saapuessa ratsastaen monet levittivät viittojaan tielle, toiset ottivat lehviä puista ja laskivat ne tielle. Lehdistä tuli aivan kuin matto. Tapahtui ihmeellinen asia! Sinä päivänä kansaa oli liikkeellä hyvin paljon. Joka puolella ihmiset huusivat: ”Siunattu hän, kuningas, joka tulee Herran nimessä! Taivaassa rauha ja kunnia korkeuksissa!” Ihmiset huusivat hänelle sel-

laisia tervehdyksiä, joita oli tapana huutaa kuninkaalle. Näin sen pitikin olla: Jeesus on koko maailman kuningas!

(Ruusumaa 2010, 36.)

Jaakko Haavion runo

Iloinen aasi astelee
ratsuna Jeesuksen.
Soi Hoosianna keväinen
ja laulu lapsien.

Maa verhoutuu kukkasiin,
puun silmut puhkeaa
Ja palmunoksaa minäkin
saan tässä heiluttaa!

Palmusunnuntaikertomuksen päätteeksi voi laulaa:

Kuninkaamme saapuu

1. :,: Tulkaa katsomaan: Kuninkaamme saapuu, pikkuisella aasilla ratsastaa:,:
Hoosianna, Hoosianna! Auta meitä, oi Kuningas!

2. :,: Palmunoksat, vaatteet tielle levitellään. Pääsiäisen juhlaa taas vietetään :,:
Hoosianna, Hoosianna! Auta meitä, oi Kuningas!

(Kirkkomuskari, 2010, 104.

Viimeinen atería

Jeesus oli opetuslastensa kanssa Jerusalemissa erään talon yläsalissa juuri ennen pääsiäistä. Heidän oli tarkoitus syödä yhdessä. Ennen

ateriaa Jeesus otti vadillisen vettä, polvistui kunkin ystävänsä eteen ja alkoi pestä heidän jalkojaan. Pietari, eräs oppilaista, vastusteli. Hän ei halunnut, että Jeesus tekisi palvelijan tehtäviä. ”Sinun on annettava minun pestä jalkasi, muuten et voi olla ystäväni,” sanoi Jeesus. Pietari antoi Jeesuksen pestä jalkansa. ”Vain jalkasi ovat likaiset. Minä näytän teille, kuinka teidän on autettava toinen toisianne. Eläkää rohkeasti, niin kuin olen opettanut teitä elämään. Sitten muut ihmiset tietävät, että te välitätte toisistanne.” Kun he söivät yhdessä, Jeesus kertoi ystävilleen, että tämä olisi heidän viimeinen yhteinen ateriansa. Jeesus otti leivän ja mursi sen paloiksi. ”Aina kun syötte leipää, toivon, että muistatte minua,” hän sanoi. ”Sitten Jeesus otti maljan, joka muistutti meidän juomalasiamme. Hän sanoi samalla tavoin juomasta ja toivoi ihmisten muistavan häntä myös juodessaan. Siten tehtyänne saatte pahat tekonne anteeksi. Jeesuksen ystävät söivät ja joivat hänen kanssaan mutta eivät oikein ymmärtäneet, mitä Jeesus halusi heille kertoa.

(Lasten Raamattu ja Lasten Piplia)

Kaikurukous lasten virren 84 sanoin:

Lapset saavat tulla,
Jeesus sanoi niin.
Vapahtajan luokse
kaikki kutsuttiin.

Sinä meitä siunaat,
Sinä kuuntelet.
Syliin tahdot ottaa
kaikenkokoiset.

Lapsille voi tässä vaiheessa tarjota viinirypäleitä ja leipää.

Pitkäperjantai

Yhdessä syödyn pääsiäisaterian jälkeen Jeesus oppilaineen lähti ulos kohti Getsemanen puutarhaa. Puutarha oli tuttu paikka Jeesukselle. Hän kävi siellä usein lepäämässä ja rukoilemassa.

Tuona yönä Jeesus pyysi oppilaitaan valvomaan kanssaan, mutta oppilaat olivat syöneet vatsansa niin täyteen, että heitä alkoi väsyttää ja he nukahtivat yksi toisensa jälkeen.

Yön pimeydessä alkoi kuulua askeleita ja aseiden kolinaa. Puutarhaan tuli joukko sotilaita. He vangitsivat Jeesuksen.

Vaikka Jeesus oli ollut kaikille hyvä, oli myös joukko pahoja ihmisiä, jotka eivät halunneet, että Jeesus kertoo ihmisille Jumalasta. Jeesus halusi kaikesta huolimatta jatkaa kertomista siitä, miten tärkeätä kaikille ihmisille olisi oppia tuntemaan Jumala. Pahat miehet eivät hyväksyneet sitä, ja siksi Jeesus tuomittiin kuolemaan ja kuljetettiin paikkaan nimeltä Golgata. Päivää kutsutaan pitkäperjantaiksi. Se oli surullinen päivä. Silloin Jeesus kuoli. Jeesuksen ystävä, Joosef Arimatialainen, hautasi Jeesuksen kallioon hakattuun puutarha-hautaan. Sitten hän vieritti suuren kiven haudan suulle. Siihen aikaan oli tapana niin tehdä. Opetuslapset ja Jeesuksen ystävät olivat hyvin surullisia (Matteus-passio soi hiljaa).

Hauta on tyhjä

Aikaisin sunnuntaiaamuna kaksi naista, jotka olivat Jeesuksen ystäviä, menivät haudalle. Heillä oli mukanaan tuoksuöljyä, sillä he halusivat voidella öljyllä Jeesuksen ruumiin, kuten silloin oli tapana. Matkalla he miettivät, kuinka saisivat vieritettyä suuren kiven pois haudan suulta. Kun he tulivat haudalle, he huomasivatkin, että

joku oli jo vierittänyt valtavan kiven pois luolan suulta. Hauta oli tyhjä. Jeesus ei ollut siellä.

Yhtäkkiä naiset näkivät enkelin, joka sanoi heille: ”Tiedän, että etsitte Jeesusta, mutta hän ei ole täällä. Jumala on antanut hänen nousta kuolleista, aivan kuten hän itse kertoi, että niin tapahtuisi. Tulkaa ja katsokaa – hauta on tyhjä. Menkää kiireesti kertomaan kaikille hänen ystävilleen, että hän elää!”

Naiset olivat sekä pelästyneitä että riemuissaan kuultuaan enkelin sanat. He lähtivät juosten kertomaan kaikille ystävilleen: ”Jeesus elää, hän ei ole kuollut, Jeesus elää!” (Lensi maahan enkeli, lasten virsi 38)
(Lasten Raamattu ja Lasten Piplia)

Kuva: Kaarina Vähätalo

Toinen vaihtoehto esittää pääsiäisen tapahtumia yksinkertaisesti, mutta silti kattavasti, on valmistaa ns. liturgiset munat.

Hankitaan neljä avattavaa pahvista pääsiäismunaa, jotka päällystetään rypistetyllä silkkipaperilla ja "decupe"- lakalla tai maalataan. Värit ovat siis vihreä, violetti, musta ja valkoinen.

Pääsiäiskertomus etenee munia avaamalla ja esittelemällä munan sisältä löytyneet esineet. Vihreästä palmusunnuntai-munasta aloitetaan. Siihen voi laittaa paperista leikattuja puunlehtiä, kankaanpalasia, pajunoksan, pikku aasin jne. Violetti muna voi sisältää leivän ja viinimaljan. Viinimaljaksi käy esimerkiksi pieni metallinen munakuppi. Leiväksi suosittelen ruischipsiä. Musta muna sisältää ristin ja kynttilän tai pieniä silkkipaperiruusuja, kuten kuvassa näkyy. Valkoinen muna pitää sisällään enkelin, narsisseja ja/tai kiven.

Pääsiäiskertomuksen voi kertoa kokonaan yhdellä kertaa tai jakaa sen useammalle päivälle. Kuten edellä jo mainitsin, pitkäperjantain ja pääsiäispäivän tapahtumat tulisi kertoa yhtäjaksoisesti. Kertomusten väliin voi lisätä musiikkia tms.

6. KIRKKOVIERAILU

Viherkodon päiväkotia on sijainniltaan edullinen, sillä kirkkoon on lyhyt kävelymatka. Kirkon läheisyys antaa mahdollisuuden monen eri aiheen tutkimiseen ja työstämiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta kirkkoretken voi toteuttaa eri orientaatio-alueiden näkökulmasta ja niitä yhdistellen. Ohessa on vinkkejä siihen, mihin lapsen huomiota voi kohdistaa yhteisellä kirkkoretkellä.

Kirkkoon tutustuminen alkaa ympäristöstä. Kirkko on aina rakennettu johonkin tiettyyn paikkaan. Lähestymisen tarkoituksena on, että kiinnitetään huomiota kirkon ympäristöön ja siihen mitä siellä on. Tarkkaillaan kirkon lähiympäristössä olevia asioita: hautausmaata, muistomerkkejä, puita ja istutuksia. Mitä ne kertovat? Pysähdytään kirkkopuistossa, kävellään sen käytäviä, kuunnellaan ääniä, tutkitaan kiinnostavia yksityiskohtia, mitataan kirkon ulkoseiniä, tunnustellaan kivijalkaa. Mistä aineista kirkko on rakennettu? Ketkä sen ovat tehneet? Miksi kirkko on juuri tällä paikalla? Onko kirkko ollut aina samalla paikalla? Onko kirkkorakennuksessa osia, jotka poikkeavat perusosasta: torni, pylväikkö, kellotapuli? Kierretään kirkko ympäri, lasketaan sen ovia ja ikkunoita, tunnustellaan eri materiaaleja pinnoista. Mitataan kirkkoa narulla tai kehon mitalla. Kirkon portailla katsellaan ympärille, lasketaan portaita ja ikkunoita, tutkitaan ovea. Muistellaan, mitä onkaan kirkon sisällä.

Käyminen sisälle kirkkoon

Mietitään, miten kirkkoon mennään sisälle ja miltä siellä näyttää? Sisälle kirkkoon astutaan rauhassa, katsellaan valon ja varjon leikkiä ja aistitaan hiljaisuutta. Kirkko näyttää erilaiselta luonnonvalossa ja sähkövalossa, himmeässä tai kirkkaassa valaistuksessa.

Kirkossa sisällä

- ihmetellään, tutkitaan, käytetään kaikkia aisteja (kuunteleminen, tunnustelu, tuoksuttelu, katselu, liike)
- kirkko kertoo historiaansa
- saadaan kokemuksia pyhästä, tutustutaan uskon symboleihin
- opetellaan, miten kirkossa toimitaan
- saadaan kysellä uskon keskeisiä sisältöjä

Kirkkovierailulla voi keskittyä esim. äänimaailmaan, kuvataiteeseen, esineistöön, kirkkovuoden aiheisiin, kasteeseen, ehtoolliseen tai eri symboleihin. Kirkon mittasuhteita voi tutkia oman kehon avulla. Matkaa alttarille voi mitata kulkemalla keskikäytävää harppausaskelin tai asettumalla pitkäksi ketjuksi. Kirkon pilarin koosta saa käsityksen, kun kokeillaan, miten monet kädet tarvitaan ulottumaan pilarin ympäri. Millaisia paikkoja, esineitä tai kuvia kirkosta löytyy? Mitä alttaritaulussa näkyy tai tapahtuu? Mitä kertoo kastemalja, jonka äärellä monenlaiset perheet ovat olleet? Mitä sanovat urkujen isoimmat ja pienimmät pillit? Mikä tarina on kerrottavana kirkon kuluneella virsikirjalla? Miltä tuntuisi heilua kuin kirkon kello tai olla urkupillinä toisten kanssa rinnakkain? Kirkon värit ja erilaiset kuviot ovat myös kiinnostavia. Musiikki, urut ja kirkon akustiikka muodostavat oman merkittävän kokonaisuutensa. (Issakainen, Tytti, 2005, 22 – 27; 154 – 155.)

Hiljentyminen ja päätös

Kirkko on hiljentymisen ja rukouksen paikka. Kirkkoon tutustuttaessa on tärkeää valmistaa tilaa myös hyvään hiljentymiseen. Yhdessä koettua kootaan ja syvennetään. Keskustellaan ja puretaan sitä, mitä kirkossa on nähty ja koettu. Hetki pääte-tään tuttuun rukoukseen tai lauluun.

Rukous

Sinä olet hiljaisuus,
sinä olet turva.
Minä olen hiljaa,
minä olen turvassa.

Lasten virsi 99

Jumalan kämmenellä, ei pelkää lintunen.
 Jumalan kämmenellä ei pelkää ihminen.
 Kaikille tilaa riittää, kaikille paikkoja on.
 Jumalan kämmenellä ei kukaan ole turvaton.

Jumala meitä kutsuu nyt suojaan turvaisaan.
 Jumala meitä kutsuu ja kantaa voimallaan.
 Milloinkaan ei hän hylkää, lastensa kanssa hän on.
 Jumalan kämmenellä ei kukaan ole turvaton.
 (Halonen, Pirkko 1968)

Kuvasuunnistus kirkossa

Kirkon taideteoksista, saarnatuolista, symboleista jne. otetaan valokuvia. Ne voidaan skannata yhdelle A4-kokoiselle paperiarkille ja antaa kirkkoon tulevalle ryhmälle etukäteen tutkittavaksi ja pohdittavaksi. Kasvattaja ottaa jokaisesta kohteesta selvää, jotta pystyy kertomaan siitä lapsille mahdollisimman mielenkiintoisesti. Kuvien kohteita etsitään kirkossa ja niihin syvennyttään yhdessä. (Issakainen 2005, 178.)

Aistit avoinna

Kirkkovierailun tavoitteet ja anti voivat olla ajattelun, pohtimisen ja näkemisen lisäksi myös muiden aistien kehittämistä.

Tuntoaisti – seinien, ovien, ikkunoiden, taideteosten tunnistelu

Kuuloaisti – muiden äänien lisäksi kirkonkellojen kuuntelua

Hajuaisti – kirkon ympärillä olevien kukkien, puiden ja pensaiden tuoksujen tunteminen, veden ja materiaalien tuomat tuoksut

Makuaisti – vierailun loppuksi kirkon pihalla meuhetki tms. (Issakainen 2005, 41.)

7. MONIKULTTUURISUUDEN HUOMIOIMINEN

Useat maahanmuuttajat ovat tottuneet avoimeen puheeseen uskonnosta. Siksi juuri omalla avoimuudellaan myös kasvattaja voi poistaa ennakkoluuloja ja lisätä suvaitsevuutta. On tärkeätä muistaa tehdä toiminta näkyväksi myös vanhemmille.

Kasvatuskumppanuudessa tulee olla uskallusta antautua kyseleväksi oppijaksi:

Mitä uskonnollisia tai kulttuurisia juhlia perheessänne vietetään?

Miten lapsenne kanssa on puhuttu elämän peruskysymyksistä, kuten syntymästä ja kuolemasta?

Kerro minulle, miten teillä toimitaan, tehdään, selitetään.

Kerro kulttuuristasi ja uskonnostasi.

Mikä teille vanhemmille on uskontokasvatuksessa tärkeää?

Miten toivoisit meidän ottavan huomioon asian päiväkodissa?

Olisitko kiinnostunut yhteistyöstä järjestämään kulttuuristasi tapahtumaa, juhlaa tai näyttelyä?

Käytännön esimerkkeinä mainittakoon tutustuminen läsnä olevien uskontojen keskeisiin juhliin, joita voitaisiin seurata monikulttuurisesta kalenterista samoin kuin valtauskontommeikin juhlia. Juhlan tai näyttelyn järjestäminen vanhempien avustuksella antaisi arvokkaan kokemuksen niin kyseiseen uskontokuntaan kuululle kuin siihen kuulumattomallekin lapselle. Elämänkaareen liittyvistä juhlista kuten nimiäiset/ristiäiset/aqiqa, voidaan pohtia niiden yhtäläisyyksiä ja havainnollistaa kunkin kulttuurin tapoja esimerkein.

Päiväkodissa voidaan järjestää esim. ortodoksinen teemapäivä (kristinusko), islamin kertomuksista tuokioita tai musiikkituokio lasten virsistä (kristinusko). Pienryhmissä aiheista keskustellaan, luetaan kuvakirjoja, tarkkaillaan esineitä ja kuunnellaan musiikkia.

Päiväkodin yhteisessä aamunavauksessa on hyvä mahdollisuus käsitellä kaikille sopivia teemoja. Näitä aiheita voidaan sitten syventää omissa ryhmissä.

Kenenkään lapsen ei tarvitse jäädä tuokioiden ulkopuolelle, jos pienryhmätoiminta suunnitellaan huolellisesti kunkin lapsen uskonnollisen vakaumuksen mukaan. Vanhempien suostumuksella lapsi toki voi osallistua kaikkiin toimintoihin.

Suosittelavaa kirjallisuutta monikulttuurisuusaiheesta:

Aabrahamin lapset. Kolmen uskonnon yhteiset juuret. Opastusta opettajille, 2005. Rosenblad D. & Rosenblad, F. Erittäin hyvä kirja kristinuskon, islamin ja juutalaisuuden yhteisistä juurista, kertomuksista. Myös vinkkejä toimintaan!

Atte ja Anna – meidän ja muiden uskonnot 2010, Lasten Keskus.

Atte ja Anna – kuvakirjasarja käsittelee aiheita: kaste, ehtoollinen, hautajaiset, kirkko ja muut uskonnot.

Homma hanskassa! Päiväkodin monimuotoisuus rikkautena. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2009:3. Saatavana myös verkkojulkaisuna www.mucca.fi

Hyvä tietää islamista. Kirkko ja islam. Saatavissa ja luettavissa

www.evl.fi/kkh/kuo/klk/hyvatietaaislamista.htm.

Kaiken maailman juhlat. Juhlia, leikkejä ja askartelua lapsille. Kotka, R. (2007)

Kirja sisältää tietoa eri maiden ja uskontojen ja kulttuurien juhlaperinteestä jaettuna eri vuodenajoille sekä toimintavinkkejä.

Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä, Paavola, H. 2007

Oikeat vaakakupit. Kertomuksia kristinuskon, islamin ja juutalaisuuden piiristä (2000). Lehtinen, I. & Kuukka, I. (toim.)

”Onks enkeleitä olemassa?” Päivähoidon uskontokasvatus, 2011.

Tämä on hyvä ja kattava esite päivähoiton uskontokasvatuksesta. Hyvä materiaali otettavaksi mukaan mm. kasvatustilanteisiin maahanmuuttajavanhempien kanssa

http://turunseurakunnat.fi/files/attachments/kasvatusasiain_keskus/paivahoidonuskontokasvatusvalmismlfile.pdf

Petra löytää Petran (islamin aqiqa-juhla), Petra Buddhan poluilla – kuvakirjat.

LÄHTEET:

Eskelinen, Kaisa (toim.) 1983. Päiväkodin uskonnollinen kasvatus. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Gaudrat, Marie-Agnes 2007. Pienten suuria kysymyksiä. Helsinki: Kirjapaja.

Haataja-Hynynen, Salla, Laukkanen, Anneli 2009. Ovi on auki, ohjelmaa perhekerhoon. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Häkkänen, Martti 2012. Vitsa sulle, palkka mulle – virpominen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Häkkänen, Martti, Kantonen, Marianne, Koivula, Veijo. Laskiaisesta pääsiäisen iloon. Suomen Lähetysseura.

Isoaho, Päivi (toim.) 2010. Ilonpesä – Kaksivuotinen kasvatus- ja opetussuunnitelma 3-5- vuotiaille. Ison Kirjan nuorisotoiminnot ja Aikamedia Oy.

Junkkaala, Marjatta, Salminen, Jukka, Siipilehto-Kuisma, Taimi 1992. Avataan tästä. Päivänavauksia ja hartauksia kouluille ja seurakunnille. Helsinki: Kirjapaja.

Issakainen, Tytti (toim.) 2005. Kotikirkko tutuksi viidellä aistilla. Kirkkopedagogiikan opas. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä, Vuorelma, Päivi 2008. Lapsenkaltainen - Uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Laimio, Anne, Mynttinen, Sirpa, Uittomäki, Susanna ja Käpy lapsikuolemaperheet ry, Tampere 2011. Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille ja lasten ja nuorten parissa työskenteleville.

Lasten oma Raamattu 2004. Helsinki: SLEY - kirjat

Ruusumaa, Tiina 2010. Palmusunnuntaina huiskutamme kuninkaiden Kuninkaalle.
Teoksessa Pikkuväki – varhaiskasvattajien ammattilehti, 36.

Saarinen, Seija 2002. Päivähoidon uskontokasvatus – Kaikille tilaa riittää. Helsinki:
Lasten Keskus Oy.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Kasvatusasiain keskus, 2012. Uskontokas-
vatusaamu päivähoiton henkilökunnalle. Laskiaisesta pääsiäiseen –
pääsiäisen vietto päivähoidossa.

Torri-Tuominen, Mari 2010. Kirkkomuskari.